

עמותת אנונימוס לזכויות בעלי-חיים מגישה

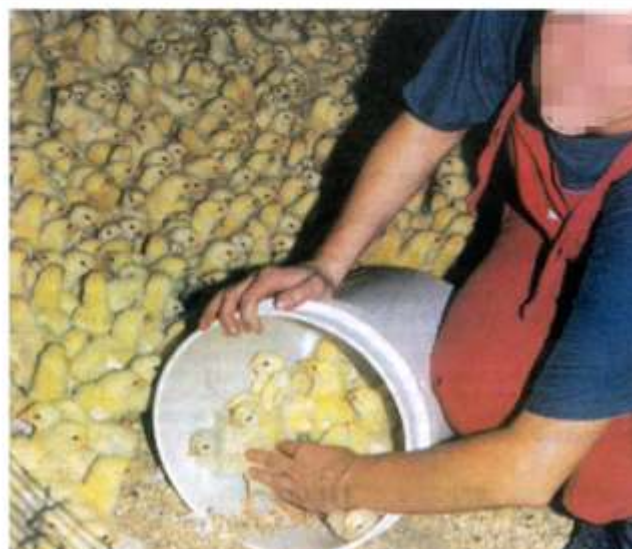

אין תקנה

לשמונה-עשרה שנות התעלמות מהתעללות

דו"ח בעניין אכיפת חוק
צער בעלי-חיים בישראל
מקץ ח"י שנים לחקיקתו

מאי 2012

דו"ח בעניין אכיפת חוק צער בעלי-חיים בישראל

מקץ ח"י שנים לחקיקתו

תוכן העניינים

הקדמה.....	5
1. תקנות חוק צער בעלי-חיים : רקע משפטי.....	7
2. גלגוליהם של קבצי תקנות בולטים :	
א. תקנות בדבר אופן ההמתה של בעלי-חיים.....	13
ב. תקנות בדבר פעולות של השחתת גוף.....	17
ג. תקנות בדבר החזקת עגלי חלב.....	23
ד. תקנות בדבר החזקת חזירים.....	29
ה. תקנות בדבר הובלת בעלי-חיים (כללי, עופות, יונקים).....	33
ו. תקנות בדבר החזקת בעלי-חיים שלא למטרות חקלאיות.....	39
ז. תקנות להחזקת תרנגולות בתעשיית הביצים.....	43
3. חוק צער בעלי-חיים בדו"ח זיילר.....	51
4. תגובת משרד החקלאות.....	53
5. מסקנות והמלצות.....	59

אנונימוס

עמותה לזכויות בעלי-חיים

אנונימוס היא עמותה ללא מטרות רווח הפועלת לקידום זכויות בעלי-חיים מאז 1994, באמצעות חינוך, הסברה, מאבקים משפטיים וקמפיינים ציבוריים

ע.ר. 580242808

טל': 03-6204878
פקס: 03-6204717

ת.ד. 11915 תל אביב 61119

www.anonymous.org.il
info@anonymous.org.il

אין תקנה

לשמונה-עשרה שנות התעלמות מהתעללות

דו"ח
בעניין אכיפת
חוק צער בעלי-חיים
בישראל
מקץ ח"י שנים
לחקיקתו

פברואר 2012

ערכב: רעות הורן, חגי כהן
ואריאל צ'בל

הקדמה

18 שנים חלפו מאז חוקקה הכנסת את חוק צער בעלי-חיים¹. החוק מטיל על משרד החקלאות את עיקר החובה ליישמו, בראש ובראשונה על-ידי התקנת תקנות שיגדירו תנאים בסיסיים להגנת בעלי-חיים מהתעללות בתחומים השונים: החל מפינות החי, דרך מכלאות הכלבים העירוניות וכלה בלולים, ברפתות ובמדגרות התעשייתיות. דו"ח זה בודק האם פעל משרד החקלאות להתקנת תקנות שיאפשרו את ביצוע החוק ואכיפתו במהלך 18 השנים שחלפו מאז חקיקת החוק, ובאלו נסיבות פעל לאישור – או להקפאה ממושכת – של קבצי תקנות חשובים. מאחר שמעל 99% מבעלי-חיים בישראל, שבהחזקת בני-אדם, מוחזקים במשקים תעשייתיים, הדגש בדו"ח מושם על תחום זה.

ניתן לחלק את ההיסטוריה של החוק (כמעט שני עשורים) לשלוש תקופות מובהקות:

1. 1999-1994: התעלמות. בתקופה זו לא הותקנו תקנות לחוק, חרף הבטחות חוזרות ונשנות.

2. 2002-1999: התקדמות. בתקופה קצרה זו נעשו ניסיונות, ראויים בחלקם, לגבש תקנות שיקנו הגנה מינימלית לבעלי-חיים. תחת הדרישה להגיש דיווחים תקופתיים לבג"ץ² על התקדמות התקנת התקנות, הוקמו לראשונה ועדות לבדיקת הנושאים השונים והוכנו טיוטות לתקנות. נדמה היה שבקרוב יזכו מיליוני בעלי-חיים להקלה כלשהי בסבלם.

3. 2011-2003: דשדוש. טיוטות תקנות, שגובשו בתקופה הקודמת, הוחזרו למגירה אפילו לאחר אישורן בכנסת. רק לחץ אינטנסיבי של הארגונים להגנת בעלי-חיים, לרבות עתירות לבג"ץ, הוביל לפרסום חלק מהתקנות שגיבושן החל בתקופה הקודמת – תמיד שנים רבות לאחר הכנת הטיוטה המקורית.

יש לציין כי בשנה האחרונה (2011), מאז מונתה אורית נוקד לשרת החקלאות, אושרו תקנות בדבר הובלת עופות וכן אושר צו שמאפשר אכיפה מנהלית של התקנות. נוקד אף הביעה נכונות לקדם תקנות בתחומים נוספים. עם זאת, נחוצה עוד עבודה רבה, והמבחן הגדול הוא מבחן התוכן שיהיה לתקנות שיקודמו. בעניין זה, הנוסח שהמשרד מקדם בנוגע לתרגולות בתעשיית הביצים (ר' עמ' 43) מעורר דאגה רבה.

בחינת השתלשלות האירועים לאורך השנים מעלה כי משרד החקלאות פעל לקידום האכיפה רק תחת לחצים כבדים מצד בתי המשפט, הכנסת או התקשורת. המשרד אמור לפעול לאכיפת חוק צער בעלי-חיים מתוך ניגוד עניינים מובנה, בהיותו מייצגן של התעשיות החקלאיות. ניגוד עניינים זה בא לידי ביטוי לא רק בעיכוב הליכי התקנת התקנות, אלא גם בניסיון להשתמש בחוק צער בעלי-חיים כחותמת הכשר להתעללות, במקום לחתור למזעורה. מסיבה זו פסל בג"ץ

¹ חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), התשנ"ד-1994.

² בג"ץ 95/99 אברהם פורז ח"כ נ. שר החקלאות, פסק-דין מתאריך 27.7.2000.

את התקנות להלעטת אווזים בכפייה,³ שניסח משרד החקלאות בניסיון לעגן בחוק את פיטום האווזים.

אנו מקווים שדו"ח זה יסייע בהגברת המודעות לפגיעה בבעלי-החיים בישראל, וכן יתרום לגיבוש דרכי פעולה לחיזוק ההגנה החוקית על בעלי-החיים מצד הרשויות, ולעיזוד המעורבות בנושא מצד הציבור.

אנונימוס ביקשה את התייחסות משרד החקלאות לטענות המופיעות בדו"ח, ואף הציעה לשבץ בסוף כל פרק העוסק בכל קובץ תקנות. למרבה הצער, בחר משרד החקלאות להגיב תגובה ארוכה שכמעט ואינה מתייחסת לטענות המועלות בדו"ח, ולהקפאתן המתמשכת של תקנות רבות שגובשו לפני כעשור. תגובת משרד החקלאות מופיעה במלואה בעמ' 53-58.

³ בג"ץ 9232/01 נה (ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי-חיים) נגד היועץ המשפטי לממשלה ואח', פסק-דין מתאריך 11.8.2003.

1. חוק צער בעלי-חיים : רקע משפטי

חקיקת חוק צער בעלי-חיים, תכליתו והתקנת התקנות מכוחו 1994

בשנת 1994 התקבל בכנסת חוק צער בעלי-חיים⁴. ההוראה המרכזית בחוק, בסעיף 2(א), קובעת:

"לא יענה אדם בעל-חיים, לא יתעלל בו, ולא יתאכזר אליו בדרך כלשהי."

סעיף 19 לחוק מסמך את שר החקלאות להתקין תקנות לביצועו בתחומים השונים שבהם נפגעים בעלי-חיים בידי האדם. התקנות נועדו לספק פירוט של אופן יישום החוק, לשם הטמעת עקרונותיו במסגרת מדיניות ממשלתית בנושאים הרלוונטיים.

בלחץ שר החקלאות דאז, יעקב צור, נקבע בס' 19 לחוק כי את התקנות רשאי השר להתקין "בהתחשב בצרכי החקלאות". הסתייגות זו שימשה את משרד החקלאות לא פעם על מנת לקדם את "צרכי החקלאות" בלבד, תוך יצירת מצג-שווא של הגנה על בעלי-חיים: כך, למשל, בשנת 2001 ניסח משרד החקלאות תקנות לפיטום אווזים בכפייה⁵ שהצהירו כי מטרתן למנוע סבל מהאווזים, אך למעשה עיגנו בחוק את הפרקטיקה האכזרית. בזכות ההטעיה הצליח המשרד להביא לאישור התקנות בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת, אם כי לתקופה מוגבלת בת שלוש שנים⁶. כעבור זמן קצר עמדה הוועדה על ההטעיה וסירבה לאשר תקנות כמעט זהות להלעטת מולרדים (הכלאה של ברווזים). בשלב זה דרשה הוועדה ממשרד החקלאות לנסח תקנות האוסרות על הלעטה בכפייה של כל עופות המים⁷. המשרד התעלם מדרישה זו, ולכן, בצעד חריג, פסל בג"ץ את התקנות⁸. המשרד אף ניסה "להחריג" את האווזים מחוץ לחוק צער בעלי-חיים, אולם המהלך נבלם עקב התנגדות הכנסת והממשלה⁹.

מצב זה, שבו המופקדים על אכיפת החוק חותרים לעקרו ממשמעות, נובע מניגוד עניינים מובנה: משרד החקלאות אחראי על התחום שבו מתבצעות רוב הפגיעות בבעלי-חיים, ובה בעת ממונה גם על ביצוע חוק צער בעלי-חיים. בניסיון לאזן מעט סתירה זו, קובע חוק צער בעלי-חיים כי התקנות טעונות אישור של ועדת החינוך והתרבות של הכנסת. כפי שניתן לראות בהמשך הדו"ח, לרוב מייצגת הוועדה שיקולים נוספים פרט לאלו של התעשייה החקלאית, ולעתים מצליחה להביא לשיפורים מסוימים בטיוטות התקנות שניסח משרד החקלאות.

עיכוב התקנת התקנות לביצוע החוק על-ידי משרד החקלאות 1999-1994

ב-1.11.1995 פנה אברהם פורז, אז חבר-כנסת, לשר החקלאות, וביקש שיתקין תקנות לפי כנדרש מתוקף חוק צער בעלי-חיים, שאותו יזם וקידם¹⁰. היועץ המשפטי לממשלה, אשר קיבל העתק מהפנייה, כתב אף הוא¹¹ למשרד החקלאות ב-10.12.1995:

⁴ ראו הערה 1.

⁵ תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הלעטת אווזים), התשס"א-2001, ק"ת 6085, עמ' 410.

⁶ ישיבה מס' 232 - תקנות צער בעלי חיים (פיטום אווזים), התש"ס-2000. אושרו ב: ז' בטבת התשס"א, 2.1.01.

⁷ ישיבה מס' 310 - תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הלעטת מולרדים), התשס"א-2001, נדחו בכ"ו בתמוז

התשס"א, 17.7.01.

⁸ ראו הערה 2.

⁹ טיוטת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הלעטת עופות מים) (הוראת שעה), התשס"ה-2005. נדחתה ע"י ועדת שרים לענייני חקיקה בתאריך 2.10.2005.

¹⁰ מכתב מאת אברהם פורז עבור שר החקלאות יעקב צור, 1.11.1995.

¹¹ מכתב מאת היועץ המשפטי לממשלה, עבור שר החקלאות יעקב צור, 10.12.1995.

"נראה לי כי אכן ראוי ונכון הוא כי תשתמש בסמכות המוקנית לשר החקלאות לפי ס' 19 לחוק ותתקין תקנות לביצועו."

ח"כ פורז לא חדל ממאמציו לעודד את משרד החקלאות להתקין את התקנות הנדרשות לביצועו ולאכיפתו של חוק צער בעלי-חיים. כך, למשל, ב-19.12.1995 פנה לפרופ' ארנון שמשוני, מנהל השירותים הווטרינריים דאז והציע התקנת תקנות,¹² ולו זמניות, על מנת לאפשר את החלת החוק במסגרת התוויית מדיניות תכנונית ארוכת טווח.

ב-16.8.1998 כתב בני רובין ממשרד המשפטים לח"כ פורז והבטיח לו: "אין לי ספק שהתקנות יותקנו בתוך זמן מתקבל על הדעת."¹³

חרף פניות חוזרות ונשנות למשרד החקלאות, ליועץ המשפטי לממשלה ולמשרד המשפטים, לא נעשתה התקדמות בהתקנת התקנות לחוק. ח"כ פורז נאלץ לעתור לבג"ץ.

2002-1999

תחת ליווי בג"ץ: גיבוש המלצות לתקנות

ב-5.1.1999, בחלוף חמש שנים ממועד חקיקת החוק, ומשמשרד החקלאות נמנע מלקדם את התקנת התקנות, הגיש ח"כ אברהם פורז עתירה לבג"ץ נגד משרד החקלאות בתביעה שיתקין תקנות לפי חוק צער בעלי-חיים.¹⁴ כבר למחרת, ב-6.1.1999 הוציא בג"ץ צו על תנאי, כמבוקש בעתירה. משרד החקלאות נקרא לנמק בתוך 45 ימים "מדוע לא יתקין בהקדם תקנות."¹⁵

תוצאות הצו היו מרשימות ומיידיות: לראשונה החלו דברים לזוז. כבר בסוף אותו חודש, ב-31.1.1999, העביר הממונה על חוק צער בעלי-חיים במשרד החקלאות למנהל השירותים הווטרינריים המלצה¹⁶ למינוי שתי ועדות מקצועיות לבחינת תקנות בנושאים הבאים: אופן ההמתה של בעלי-חיים, ותנאי החזקתם. לאחר חודש וחצי בלבד (16.3.1999) מונו הוועדות והתבקשו לגבש את המלצותיהן תוך שלושה חודשים (עד 13.6.1999).

במסגרת עתירתו של ח"כ פורז, דרש בית-המשפט ממשרד החקלאות דיווחים על התקדמות ההליכים להתקנת התקנות לביצוע החוק. שבעה דיווחים כאלו הוגשו במהלך למעלה משנתיים.

תצהיר תשובה ראשון מטעם משרד החקלאות הוגש לבג"ץ ב-22.3.1999.¹⁷ בתצהיר, שעליו חתום מנהל השירותים הווטרינריים דאז, ד"ר עודד ניר, פורטו הקשיים התקציביים שמנעו לכאורה אפילו את העסקתו של ממונה על חוק צער בעלי-חיים כנדרש בחוק; הובטח כי הטיפול בתקנות יהיה מן המטלות הראשונות שיעמדו על סדר יומו של הממונה שנכנס לתפקידו; הוצגו חמשת מפגשי ועדה שגיבשה המלצה לאיסור חיתוך רקמה חיה למטרות נוי; ודווח על המינוי היעיל והמהיר של הוועדות לגיבוש תקנות בעניין אופן ההמתה של בעלי-חיים ותנאי החזקתם (6 ימים לפני הגשת תצהיר התשובה ו-5 שנים לאחר חקיקת החוק). צעדים אלו הוצגו כעדות להתנהלות תקינה, המייתרת את הצורך בעתירה ובפיקוח בית-המשפט.

¹² מכתב מאת אברהם פורז עבור פרופ' ארנון שמשוני, מנהל השירותים הווטרינריים דאז, 19.12.1995.

¹³ מכתב מאת בני רובין ממשרד המשפטים עבור אברהם פורז, 19.8.1998.

¹⁴ בג"ץ 95/99, ח"כ אברהם פורז נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר.

¹⁵ בג"ץ 95/99, אברהם פורז ח"כ נ. שר החקלאות, פסק-דין מתאריך 6.1.1999.

¹⁶ מכתב המלצה מאת הממונה על חוק צער בעלי-חיים במשרד החקלאות עבור מנהל השירותים הווטרינריים, 31.1.1999.

¹⁷ בג"ץ 95/99, ח"כ אברהם פורז נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר.

ב-14.12.1999 הגיש משרד החקלאות "עיקרי טיעון והודעה משלימה"¹⁸ בהודעה דיווח המשרד על הדיון בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת בנושא התקנות לחיתוך ברקמה חיה למטרות נוי, ועל דרישת הוועדה לאסור כליל חיתוך מסוג זה, בניגוד להיתר המסויג שהציע משרד החקלאות (ראו עמ' 15). המשרד שב וטען כי מאחר שנושא התקנות "נשקל ונבדק בפועל כפי שפורט ונמצא **בימים אלו** על המדוכה, אין עילה להתערבות" בית-המשפט (עמ' 3, ההדגשות במקור).

ב-21.6.2000 הגיש משרד החקלאות "הודעה משלימה" נוספת,¹⁹ שבה דיווח כי הפיץ ב-1.3.2000 "תזכיר לתיקון חוק צער בעלי-חיים שמטרתו איסור חיתוך ברקמה חיה של בעלי-חיים למטרות נוי"; השלים ניסוח תקנות בעניין "תערוכות, הצגות ותחרויות של בעלי-חיים" ובעניין "אופן המתת בעלי-חיים", והתקדם בניסוח תקנות להלעט אוזים בכפייה, להובלת בעלי-חיים ולתנאי החזקתם. מאחר שהתקנת התקנות מצויה "בטיפול מתמיד", טען המשרד כי אין עוד צורך במעקב בית-המשפט אחר התקדמות ההליכים. המשרד שב וטען זאת גם ב"הודעה משלימה (מס' 3)"²⁰ שהגיש ב-10.8.2000.

ב-11.12.2000 הגיש משרד החקלאות "הודעה משלימה (מס' 4)"²¹ ובה התגאה באישור תקנות המתירות פיטום אוזים, דיווח על סיום עבודת ועדת-משנה לבחינת תקנות ההחזקה, וטען שוב כי דין עתירת ח"כ פרוז נגדו להידחות. בעניין התקנות לאיסור חיתוך ברקמה חיה למטרות נוי, עדכן המשרד כי ועדת החינוך והתרבות החליטה שלא להמתין לתיקוניו והגישה הצעת חוק בנושא, אשר אושרה בקריאה שנייה ושלישית בכנסת ב-22.5.12.2000.²² החוק שאושר ביטל את סמכות משרד החקלאות להסדיר את הנושא, מאחר שטיטת התקנות שניסח המשרד לא אסרה במפורש על החיתוך.

ב-29.1.2001 הגיש משרד החקלאות "הודעה משלימה (מס' 5)"²³ ובה טען כי "העתירה מיצתה את עצמה" משום ש"הוא מודע לחובתו להשלים את התקנת התקנות האמורות בטווח זמן הנראה לעין", אך לא הוסיף דיווח חדש בעניין התקדמות כלשהי בהתקנת התקנות לביצוע החוק.

ב-11.10.2001 הגיש משרד החקלאות "הודעה משלימה (מס' 6)"²⁴ שבה דיווח על הגשת טיוטת תקנות להלעט מולרדים בכפייה, על דיונים עם משרד המשפטים בעניין תקנות ההמתה, והתקדמויות-מה בגיבוש תקנות ההובלה וההחזקה. בהודעה הודה המשרד בתרומת העתירה להנעת התהליך, אך טען כי אין בה עוד צורך: "עתירת העותר אכן שמשה זרז לקידום הנושא אולם מרגע שקידום הנושא עלה על פסים מעשיים, והינו מטופל באופן שוטף ומתמשך, אין צורך בשוט בדמותה של עתירה המרחפת מעל ראשו של המשיב, אותו מבקש העותר להפעיל מעת לעת."

סופה של העתירה שהיא נמחקה לאחר שח"כ פרוז התמנה לשר בממשלה, מה שלא אפשר לו עוד להיות בעמדת עותר כנגד הממשלה.

לסיכום: שבע פעמים התחייב משרד החקלאות בפני בג"ץ והיועץ המשפטי לממשלה להתקין תקנות לביצוע חוק צער בעלי-חיים. השפעותיה הברוכות של התחייבות זו הורגשו מייד, כשמינה

¹⁸ ש.ם.

¹⁹ ש.ם.

²⁰ ש.ם.

²¹ ש.ם.

²² הצעת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תיקון מס' 3) (איסור חיתוך ברקמה חיה), התש"ס-2000.

²³ ראו הערה 18.

²⁴ ש.ם.

מנהל השירותים הווטרינריים דאז, ד"ר עודד ניר, ועדות מתמחות שיגבשו המלצות לתקנות בתחומים חשובים כגון הובלה, המתה והשחתות גוף. הוועדות פעלו בנמרצות ראויה, על אף שחלק מחבריהן לא קיבלו כל שכר או תמורה. נציג ארגונים להגנת בעלי-חיים (עו"ד יוסי וולפסון, ממייסדי אנונימוס) שולב בעבודת חלק מהוועדות (חזירים, עגלי חלב), וכיהן בראש אחת מהן (הובלה).

תנופה ברוכה זו לא האריכה ימים. לאחר פרישתו של ד"ר עודד ניר מניהול השירותים הווטרינריים, הוקפא כל עיסוק בתקנות. גם קובצי תקנות שעבודה מסורה וממושכת (של עובדי מדינה וחברי ועדה מתנדבים, של פעילים למען בעלי-חיים ושל גופים חקלאיים) הושקעה בהבאתן להבשלה מלאה – נזנחו באחת. מאז ועד מאי 2011 ניהל את השירותים הווטרינריים ד"ר משה חיימוביץ'. ד"ר חיימוביץ' נחקר במשטרה בחשד לעבירות שביצע במסגרת ניהול השירותים הווטרינריים, וועדת בדיקה ממשלתית ברשות השופט זיילר מצאה כי הוא אחראי לשורה ארוכה של מחדלים, ביניהם אי-נקיטת אמצעים ליישום חוק צער בעלי-חיים – ואף ספציפית (עניין שעמד עליו בהרחבה גם מבקר המדינה בדו"ח²⁵ לשנת 2008) התעלמות מהצורך להתאים בתקנות את הסטנדרטים הנהוגים בפיקוח על משקי-חי בישראל לאלה של מדינות מתקדמות.²⁶ עוד על דו"ח זיילר בפרק 3 לדו"ח זה.

בנוסף לכך, יש לציין כי התקנות שניסח משרד החקלאות בעניין פיטום עופות המים היוו למעשה ניסיון להעניק הכשר חוקי להמשך הפיטום, על-אף שלכאורה מטרתן "למנוע סבל לאוזנים במהלך הלעטתם ופיטומם". על כך כתב בג"ץ פסק-דין נוקב ומפורט,²⁷ שביטל את התקנות.

בפרקים הבאים נסקור את הטיפול ביתר התקנות, אשר ניתן לחלק לשלוש קבוצות:

1. **תקנות שאושרו הודות למאבק ציבורי עיקש וממושך:** תקנות להחזקת עגלי חלב, תקנות החזקת בעלי-חיים למטרות לא-חקלאיות ותקנות הובלת בהמות ועופות.
2. **תקנות חיוניות שגיבשו ועדות שהקים משרד החקלאות, והטיפול בהן הוקפא:** תקנות בדבר אופן המתת בעלי-חיים, תקנות הגנה על חזירים במשקים ותקנות הטלת מום בבעלי-חיים – כל אלה הוקפאו משעה שהבשילו לכדי מסקנות מעשיות. טיוטת תקנות להחזקת 8 מיליון התרנגולות בלולי תעשיית הביצים גובשה עקב עתירה לבג"ץ, אך בתקן נמוך מהתקן המינימלי בעולם בתחום. על אף שהכנסת סירבה לאשרה בשבעת הדיונים שהתקיימו בנושא, משרד החקלאות מסרב להגיש טיוטת תקנות משופרת.
3. **תקנות חיוניות ודחופות שהמשרד נמנע לחלוטין מן העיסוק בהן:** מדובר בתקנות להקניית הגנה בסיסית למספר הגדול ביותר של בעלי-חיים בישראל: תרנגולים ותרנגולות בלולים תעשייתיים ל"ייצור" בשר עוף והודו, וכן תקנות להחזקת הדגים והפרות בתעשיית החלב והבקר. נושאים אלו אינם מטופלים בדו"ח זה.

²⁵ דוח מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור, דוח שנתי 59 בשנת 2008 – תקציר, עמ' 182, פורסם ב-6.5.2009.

²⁶ דוח מסקנות ביניים של ועדת בדיקה ממשלתית, (אין תאריך בדו"ח).

²⁷ בג"ץ 9232/01, נח (ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי-חיים) נגד היועץ המשפטי לממשלה ואח', פסק דין מיום 11.8.2003.

תקנות מניעת סבל בהמתת בעלי-חיים

תעשיית הביצים בישראל הורגת מעל 4 מיליון אפרוחים זכרים בשנה. האפרוחים חסרי אונים, ודי בכך שמפקירים אותם במכלי אשפה כדי שיגססו לאיטם. טיוטת תקנות "מניעת סבל בהמתה", שאוסרות הרג בגסיסה איטית, כבר הוגשה על-ידי שר החקלאות לכנסת, שאישרה אותן בדצמבר 2002. כל שנותר כדי להפוך הרג איטי לעבירה מפורשת על החוק הוא חתימת השר. למעלה מ-9 שנים חלפו מאז אישרה הכנסת את התקנות שהגיש שר החקלאות, והן מעלות אבק מבלי שאף שר חקלאות יחתום עליהן.

א. תקנות מניעת סבל בהמתת בעלי-חיים

סטאטוס: מוקפאות מזה 9 שנים

דוגמה להתעללות הממחישה את הצורך בתקנות: הרג אפרוחים במדגרות

תעשיית הביצים מושתתת על הרג אפרוחים זכרים. הזכרים מהווים מחצית מכלל האפרוחים שבוקעים במדגרות אשר מוכרות אפרוחות ללולי "ייצור" ביצים למאכל אדם.

עד לפני כיוכל שנים, לא הייתה הבחנה בין זני תרנגולות לתעשיית הביצים ולתעשיית הבשר. מאז, בעקבות ברירה מלאכותית ("טיפוח" תורשתי) קיימים שני זנים של תרנגול הבית: תרנגולי תעשיית הבשר (זכרים ונקבות) גדלים במהירות רבה, וגופם מעוות באופן שהאברים הרווחיים לתעשייה גדולים יחסית לאחרים.²⁸ תרנגולות לתעשיית הביצים הן קטנות ומטילות ביצים רבות. החזקת הזכרים מתעשיית הביצים אינה משתלמת, ולכן הורגים אותם בעודם אפרוחים, במדגרה, לצד אפרוחות "פגומות" ו"עודפות".

מספר האפרוחים המומתים בתעשיית הביצים בישראל מגיע לכ-4.5 מיליון בשנה.²⁹ גם מדגרות תעשיית הבשר הורגות כמה מיליוני אפרוחים בשנה ("פגומים", "עודפים" או סתם מאחרים-לבקוע). האפרוחים חסרי אוניים, ודי בכך שמשאירים אותם במכלי אשפה ללא מזון ומים כדי שיגססו לאטם עד מוות. כמו-כן, עופות ואפרוחים פגועים וגוססים מושלכים ל"בורות פסדים" ולמכלים לגווע לאטם ללא טיפול וטרינרי או אפילו, למצער, הרג מהיר.

הרג האפרוחים מהווה את אחת מהסוגיות הבווערות של המתת בעלי-חיים בתנאי החקלאות התעשייתית. דווקא משום שגופם של קורבנות אדישות זו לא ישמש ל"מאכל אדם" הוא מופקר עוד יותר מהמקובל בהרג תעשייתי, משלא נמצא בו עוד שימוש חקלאי-כלכלי.

ב-1995 החלה עמותת "חי-משק" לקיים מגעים עם אחת המדגרות הגדולות של תעשיית הביצים בארץ, בקיבוץ חפץ-חיים, במטרה להביא להרג אפרוחים מהיר יותר. כך פותחה מכונה המחשמלת למוות את האפרוח תוך שנייה אחת.

המכונה הראשונה להמתה מהירה של אפרוחים הוכנסה לשימוש במדגרת חפץ-חיים בראשית שנת 2002, באופן וולנטרי. לאחר כשנה הוציא ד"ר שמעון פוקמונסקי, ששימש כווטרינר ראשי למחלות עופות בשירותים הווטרינריים של משרד החקלאות, הוראה למדגרות להפסיק להמית אפרוחים על-ידי השלכתם לארגז או חניקתם בשקית פלסטיק.

תקנות למניעת סבל בהמתה

חוק צער בעלי-חיים אינו חל על המתת בעלי-חיים לצורך מאכל אדם, אולם שר החקלאות נדרש להתקין תקנות בעניין אופן ההמתה של בעלי-חיים בנסיבות אחרות. לתקנות כאלו יש תוקף משפטי חזק מזה של הנחיות, ועליהן להתייחס לנסיבות מגוונות של המתת בעלי-חיים שלא לצרכי מאכל אדם, לצד הסדרת אופן ההמתה של אפרוחים במדגרות.

²⁸ The Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (SCAHAW), The Welfare of Chickens Kept for Meat Production (Broilers), European Commission Health & Consumer Protection Directorate General, 21.3.2000, pp. 20-25.

²⁹ לפי נתוני מועצת הלול משנת 2007, שווקו באותה שנה 4,694,000 תרנגולות מטילות לשוק המקומי. על כל תרנגולת מטילה בוקע אפרוח זכר.

לאחר עיכובים ודחיות, הגיש משרד החקלאות לאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת טיוטת "תקנות צער בעלי-חיים (הגנה על בעלי-חיים) (מניעת סבל בהמתה)".³⁰ התקנות מתייחסות לבעלי-חיים מכל המינים שמכסה החוק (דהיינו, כל בעלי החוליות), קובעות אילו שיטות המתה מותרות לגבי בעלי-חיים מקבוצות ביולוגיות שונות, וקובעות כללים בנוגע לאופן ההמתה. בין היתר, אוסרות התקנות הרג באמצעות הפקרה לגסיסה אטית. בדצמבר 2002 אישרה הוועדה את הטיוטה, ללא שינויים משמעותיים. כל שנותר כדי שהתקנות ייכנסו לתוקף הוא חתימת שר החקלאות ופרסום התקנות ברשומות. אולם **בתשע השנים שחלפו מאז, סירבו שרי החקלאות לחתום על התקנות ולהכניסן לתוקף.**

יוצאת הדופן היחידה מבחינה זו הייתה שרת החקלאות הנוכחית, ח"כ אורית נוקד, אשר הביעה נכונות לקדם חתימה על התקנות, אך נענתה מהגורמים המקצועיים במשרד שיש לעדכן. לאחר קבלת תשובה זו אף ביקשה השרה להאיץ את קידום התקנות באמצעות שכירת עוזרים חיצוניים. אולם, למרבה הצער, מהלך זה טרם יצא אל הפועל, והתקנות רחוקות עדיין מעדכון משביע רצון, קל וחומר מאישור וכניסה לתוקף.

בשנים הראשונות לעיכוב, טענו פקידי משרד החקלאות בשיחות בעל-פה עם נציגי אנונימוס כי מדגרת 'הסוללים', המדגרה הגדולה ביותר בתעשיית הביצים בישראל, מתנגדת לאישור התקנות, בטענה שהיא עומדת לרכוש מתקן מצרפת, הממית את האפרוחים על-ידי מעיכתם בין שני גלילים, ומחירו נמוך משל מכונת החישמול שפותחה בארץ. בעלון היצרן של המכונה הצרפתית אמנם צוין שהפרפורים נמשכים עוד כ-21 שניות לאחר שאפרוח יוצא מהמתקן; והממונה הקודם על חוק צער בעלי-חיים, ד"ר חגי אלמגור, סירב בעבר לאשר את המתקן. אולם הממונה הנוכחית, ד"ר דגנית בן-דב, החליטה לפתוח את הנושא לעיון מחודש – לאחר אישור התקנות בכנסת – ולא סיימה את עבודתה עד היום.

בתשע השנים שחלפו מאז אישור התקנות ב-2002, הומתו כמעט 50 מיליון אפרוחים במדגרות תעשיית הביצים בשיטות שונות (לעתים מהירות ולעתים אטיות להחריד) שתיעד צוות החקירות של אנונימוס. עשרות פניות של "חי-משק" למדגרות ולשירותים הווטרינריים לא נענו.

באוגוסט 2011 פרסם משרד החקלאות להערות טיוטת תקנות חדשה להמתת אפרוחים, שטרם הובאה לדיון בוועדת החינוך והתרבות. הטיוטה בעייתית ביותר: היא נעדרת מנגנוני אכיפה, היא אינה כוללת אף מין בעל-חיים מלבד אפרוחים – בניגוד לטיוטה שאושרה ב-2002, והיא מתירה שיטות הרג שנפסלו הן על-ידי הוועדה המקצועית והן על-ידי ועדת החינוך והתרבות שאישרה את טיוטת 2002; במקביל לכך, אוסרת הטיוטה החדשה להשתמש בשיטות ההמתה היחידות שהותרו בטיוטת 2002. מתוך תגובת אנונימוס לטיוטת התקנות החדשה (28.8.11):

"כעת, באיחור רב מאוד, מגיש המשרד לעיוננו טיוטת תקנות המתה שניתן היה לצפות שיהיו רחבות, מעודכנות ובשלות יותר מאלה שאושרו (מבלי שנכנסו לתוקף) לפני שנים רבות. אך למרבה התדהמה, לא זו בלבד שתחולת תקנות אלה צומצמה בחדות אך ורק למין אחד של בעלי-חיים (אפרוחים) בגיל מסוים – אלא שנראה שהגבלות על אופני המתה בעלי-חיים ממין זה הוטלו בצורה שרירותית, במקרה הטוב – או בהתאם לתכתיבי המדגרות בעלות האינטרס, במקרה הרע.

³⁰ תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (מניעת סבל בהמתה), (התשס"ב-2002).

[...] רשלנותן של התקנות מתבטאת גם בשורה ארוכה של נושאים קריטיים שהתקנות מתעלמות מהן כליל או מתייחסות אליהן באופן שאינו מאפשר אכיפה בפועל, כגון: הוראות הנוגעות להפעלת מכונות ההמתה שיבטיחו כי האפרוחים לא ייערמו בשקיות או במכלים ורק אז יועברו לאחר גסיסה ממושכת לטחינה; כללים והליכים בנוגע לאישור סוגי המכונות הספציפיים שיאושרו לשימוש; כללים שיבטיחו תיעוד נאות של הנעשה במדגרה ודיווח או התראה במקרה של תקלות; ועוד."

תקנות פעולות השחטה בבעלי-חיים

בדצמבר 2001 תיעדה אנונימוס קבלנים שפשטו על רפת ודחפו את ראשי העגלות לגדר ברזל בבעיטות, מקלות ושוקרים חשמליים; את הקרניים "גדעו" על-ידי הצמדת מלחם מתכת לווט לנבט הקרן, שהתיך והמיס את האזור כולו, כולל העור וכלי-הדם; אם הדימום נמשך, עצרו אותו על-ידי הצמדה חוזרת של המלחם. עקב חשיפת התמונות ב"כלבוטק" אסר משרד החקלאות בתוך שבוע על גדיעת קרניים ללא הרדמה. יתר השחטות הגוף, שלא זכו להיחשף, ממשיכות להתבצע בדרכים האכזריות ביותר, ושירי החקלאות מקפיאים את התקנות בנושא כבר 10 שנים מאז גובשו.

ב. תקנות פעולות השחתה בבעל-חיים

סטאטוס: מוקפאות מזה 10 שנים

דוגמה להתעללות הממחישה את הצורך בתקנות: גדיעת קרני פרות

ב-20.12.2001 ביקר צוות החקירות של אנונימוס ברפת החלב של קיבוץ גת ותיעד את המתרחש שם. קיבוץ זה נבחר באופן אקראי, ומה שתועד היה מעשה של שגרה ברפתות לייצור חלב בכל רחבי הארץ. הקבלן איקי, שנראה בתכנית בעבודתו עם צוות עובדיו, איננו איש הקיבוץ, אלא הוא אחד משלושה קבלנים, המבצעים עבודות דומות ברפתות בכל רחבי הארץ.

צריבת מספר הסימון וגדיעת הקרניים התחילו בתפיסת העגלה ודחיפת ראשה לתוך גדר ברזל, שם סגרו על צווארה במוט מתכת. כשגילתה התנגדות, בעטו העובדים בגופה ובראשה, וייסרו אותה, ללא תועלת רבה, במקלות ובשוקר חשמלי. כדי לקבע את ראשה, תפסו ושיפדו את הבשר שבין נחיריה בנזם מתכת, ומשכו בחוזקה. כדי לצרוב את מספר הסימון על גופה, הצמידו בחוזקה תבניות קפואות לעורה של העגלה עד שנוצרה כוויית קור בצורת המספר הרצוי (איגוד הווטרינרים הבריטי מצא כי הצריבה הקרה מכאיבה יותר מכוויית חום בברזל מלובן). הקבלן סיפר בחופשיות שלעיתים העובדים מתבלבלים במספר, ואז צורבים עליו ריבוע גדול, ומתחילים את התהליך מחדש על חלקת עור אחרת.

את גדיעת הקרניים ביצעו העובדים באמצעות הצמדת מלחם מתכת לוחט לנבט הקרן, במטרה להרוס אותו. לאחר מכן שלפו את שרידי הקרן מתוך השורש שלה, ואם הדימום נמשך, עצרו אותו על-ידי הצמדה חוזרת של המלחם לראש. צוות הגודעים מגיע לכל רפת אחת לחצי שנה בקירוב, ולכן נתקל בעגלות שקרניהן כבר צמחו באופן ניכר. קרניים אלה חותכים-מרסקים באמצעות מכשיר קיצוץ ענק, בדומה לאלה המשמשים לחיתוך מוטות ברזל. הדם ניתז מיד, והפועל ממהר לשרוף את כל האזור באמצעות להביו, עד שהעור נחרך ונהרסים כל התאים שמהם צומחת הקרן ("יותר קל מלחבוש", הסבירו העובדים).

התמונות הקשות נחשפו בתוך כשבוע בתכנית התחקירים "כלבוטק". את ה"טיפולים" באמצעות מלחם השווה בתוכנית פרופ' רפאל קרסו, מומחה לכאב מביה"ח הלל יפה, לעקירת שן ללא הרדמה, שבסופה דוחפים מלחם לוחט לתוך המכתש המדמם שבפיך. מיידי לאחר החשיפה ב"כלבוטק" הגישה אנונימוס תלונה במטרה. תלונות מקבילות הוגשו על-ידי חברי-כנסת וארגונים נוספים.

ב-14.1.2002, בעקבות החשיפה ב"כלבוטק", שלח מנהל השירותים הווטרינריים דאז, ד"ר עודד ניר, חוזר לכל רפתות החלב ובו איסור על גדיעת קרניים ללא הרדמה בפיקוח וטרינרי. למרות ההישג המהיר שאפשרה החשיפה הטלוויזיונית, להנחיות השירותים הווטרינריים אין תוקף של חוק. האלטרנטיבה הרווחת לגדיעה אכזרית, המומלצת על-ידי משרד החקלאות, היא איכול ניצני הקרניים בסודה קאוסטית (ללא אלחוש), הליך שגם ימים לאחר ביצועו, עדיין מסב לעגלות כאבים. ועדה מדעית של האיחוד האירופי המליצה עוד בשנת 1995 שלא להשתמש במשחות המכילות סודה קאוסטית, ולהעדיף פרוצדורה כירורגית תחת הרדמה.³¹

³¹ Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (EU-SCAHAW), The Welfare of Cattle Kept for Beef Production, 2001. (http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scah/out54_en.pdf)

מהלכים מהירים באופן חסר-תקדים שכזה אפיינו את תגובת משרד החקלאות גם לשתי חשיפות בתכנית "כלבוטק" שקדמו במעט לחשיפת הגדיעה והצריבה. שני התחקירים עסקו בהמתת מיליוני בעלי-חיים שלא למאכל אדם במסגרת תעשיית הביצים: הראשון עסק בהרג אפרוחים זכרים בהקפאה איטית והשני חשף את אופן ההרג המחריד של תרנגולות שקצב הטלתן פחת ("מטילות זקנות"): באמצעות דחיסה ורמיסה ברגלי הפועלים הקופצים על אלפי תרנגולות גוססות במכולה. כתבות אלה היוו דחיפה מכרעת להכנסתן לשימוש של מכונות להרג מהיר יותר בחשמל, שהיו זמינות כבר עקב עבודתה המאומצת של עמותת "חי-משק"; מכונות שמשרד החקלאות סירב לאשר בטרם נחשפו התמונות הקשות על המרקע.

ב-20.1.2002 הוצג ב"כלבוטק" מעקב אחר החשיפה ומחאת אנונימוס בנושא. למחרת, ב-21.1.2002, התקיים דיון בנושא בוועדת הכלכלה של הכנסת, ובו הסכימו כל המשתתפים שגדיעת קרניים ללא הרדמה מהווה עבירה על חוק צער בעלי-חיים. מתמיהה במיוחד הייתה טענת נציגי משרד החקלאות בדיון, שלפיה הופתעו מממצאי התחקיר ולא ידעו על התופעה של גדיעת קרניים ללא הרדמה. הפתעה זו מלמדת, לדעת כותבי דו"ח זה, על כשל חמור במערך האכיפה של חוק צער בעלי-חיים, שהרי מדובר בתופעה נפוצה, שהוטרנירים בשטח ומדריכי שה"מ (שירות ההדרכה של משרד החקלאות) לא יכלו שלא לדעת על קיומה. צוות החקירות המתנדב צילם את התמונות ששודרו ב"כלבוטק" לאור יום ובידיעה מלאה של המעורבים, ואיש לא ניסה להסתיר דבר.

תקנות לפעולות השחתה בבעלי-חיים

סטאטוס: מוקפאות מזה 10 שנים

נוסח ראשון של תקנות ל"פעולות השחתה בבעל-חיים" (mutilation; גם "הטלת מום") גובש במשרד החקלאות בתחילת 2002.³² ב-21.3.2002 שלח הממונה על חוק צער בעלי-חיים בשירותים הוטרניריים, ד"ר מישל בלאיש, את טיוטת התקנות לכל הגורמים הרלוונטיים (ארגוני חקלאים, ארגונים להגנת בעלי-חיים, הסתדרות הרופאים הוטרניריים, ועוד). ד"ר בלאיש ביקש את תגובתם עד 30.4.2002 "על מנת שנוכל לקדם את הנושא ולעגנו בחקיקה". אנונימוס וארגונים אחרים העבירו עד התאריך הנקוב את הערותיהם, אך מאז – כבר 10 שנים – לא קודמו התקנות.

למעשה, גם טיוטת התקנות הראשונית הייתה חסרת ערך כמעט. למשל, בהתייחסות לחיתוך (קיטום) מקור האפרוחות הנהוג בכל תעשיית הביצים, קובעת טיוטת התקנות כי הוא ייעשה רק "מסיבות ממשקיות". כך גם לגבי יתר השחתות הגוף המתבצעות במשקים תעשייתיים. לא זו בלבד שטיטות התקנות הציעה להתיר כמעט כל השחתת גוף אם לדעת בעלי המשק יש בה "צורך ממשקי", התקנות אף נוסחו במונחי "רצוי" ו"כדאי" ולא כהגבלות ברורות כלשהן, ולו מינימליות. "המלצות" אינן ניתנות לאכיפה, והלוא אכיפת החוק אמורה להיות מטרתן של התקנות.

נראה שמשרד החקלאות הניח שכל "סיבה ממשקית" שהיא, תהא חשיבותה שולית כשתהא ל"צרכי החקלאות", גוברת אוטומטית על כל מצוקה שנגרמת לבעלי-חיים, תהא אשר תהא חומרית. יש יותר מקורטוב של ציניות בניסוח ההוראה כך שלכאורה תאסור את קיטום המקור, אלא במקרה שהוא "הכרחי מסיבות ממשקיות, לשם הגנה על עופות מנקירת עופות אחרים

³² הנחיות ל"פעולות השחתה בבעל-חיים", 21.3.2002.

ומקניבליזם." זאת בשעה שידוע שכליאת תרנגולות בכלובי-סוללה (כפי שנהוג כמעט בכל תעשיית הביצים בישראל, בהיעדר תקנות בתחום) מביאה בהכרח לתוקפנות ומונעת מהתרנגולות אפשרות להימלט מתקיפה. משרד החקלאות עצמו (באמצעות אגף שירות ההדרכה והמקצוע, שה"מ) ממליץ על קיטום המקור בשל "סיבה ממשקית" זו.³³

במילים אחרות, משרד החקלאות מבקש לאכול את העוגה תוך יצירת מצג-שווא של הותרתה שלמה: זרוע אחת של המשרד ממליצה להימנע מקיטום אלא אם יש אינטרס ממשקי בכך, בעוד שהזרוע השנייה מבהירה כי בכל לול תעשייתי נחוץ קיטום כדי למזער את נזקי האלימות שמתעוררת בקרב התרנגולות המתוסכלות בכלובים, בהיעדר אפשרות לממש את הדחף הטבעי שלהן לנקר בקרקע.

המלצה נוספת בטיוטת התקנות היא "להוסיף ויטמין K במים או בתערובת לפני הקיטום, למניעת דימום." אפילו המלצה זו אינה מחייבת. הסיבה לכך, ככל הנראה, היא מחירה הזול של אפרוחה בת יום, שחיה וייסוריה אינם נחשבים כראויים להשקעה.

הוראות כגון "המקור יקוטם במרחק של 1 ס"מ או יותר מנחיר האף" מעידות כי טיוטת התקנות הזו מתארת את המצב הקיים ממילא בתעשייה החקלאית, ומהווה לכל היותר מקבץ הנחיות וולונטריות. **אין מדובר בתקנות החותרות להגן על בעלי-החיים ולצמצם את הסבל שנגרם להם במתקנים חקלאיים.** ההנחיה באשר לעומק הקיטום היא ממילא ההנחיה המקובלת בספרות החקלאית. האם חיתוך באורך כפול יביא להגשת כתב אישום? האם לא מודעים במשרד החקלאות לכך שקיטום רשלני של המקור, כתוצאה ממהירות העבודה ומחוסר הכשרה מספק, הוא עניין שגרתי?

כיום מופיעה טיוטת התקנות באתר השירותים הווטרנריים בקובץ הקרוי "הנחיות להטלת מום לפרסום" שהועלו לפי הרישום ב-20.5.2007. נראה שמשרד החקלאות מצא לו ערוץ עוקף-כנסת: **המרת התקנת התקנות שאליה הוא מחויב מתוקף החוק ומתוקף התחייבותו לבג"ץ ב"הנחיות פנימיות", שהן נעדרות תוקף חוקי ועוקפות את סמכות ועדת החינוך והתרבות של הכנסת שאמורה לאשרן לפי חוק צער בעלי-חיים.**

תקנות לחיתוך ברקמה חיה למטרות נוי

סטאטוס: הוצאו מידי שר החקלאות לטובת איסור מלא בחקיקה שיזמה ועדת החינוך והתרבות

חיתוך למטרות נוי מבוצע בעיקר בזנבם של כלבים מגזעים מסוימים, על-ידי וטרנר. התקנות לחיתוך ברקמה חיה הן מהתקנות הפשוטות ביותר שנדרש משרד החקלאות להתקין, ואין פלא שבחר בהן כאחת המשימות הראשונות שנועדו להפגין התקדמות בתחום התקנת התקנות בפני בג"ץ. בתצהיר התשובה הראשון שהגיש משרד החקלאות לבג"ץ ב-22.3.1999, הוצגו מפגשי הוועדה שגיבשה המלצה לאיסור חיתוך רקמה חיה למטרות נוי, בתור דוגמה והוכחה להתנהלות התקינה של משרד החקלאות בהתקנת התקנות לביצוע החוק.³⁴

³³ מתוך אתר מועצת הלול, צות מדריכי שלוחת המטילות, קבלת פרגיות לביצי מאכל המלצות מקצועיות, 3.5.2001.

³⁴ ראו הערה 18.

ב-14.12.99 דיווח משרד החקלאות לבג"ץ על הדין בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת בתקנות לחיתוך ברקמה חיה למטרות נוי.³⁵ המשרד נאלץ להודות שהוועדה ביקרה בחריפות את הטיוטה שניסח, שכללה היתר מסויג לחיתוכים, ודרשה להגיש תקנות מתוקנות שייאסרו חיתוך מסוג זה כליל. מאחר שהמשרד לא הגיש טיוטה מתוקנת, החליטה ועדת החינוך והתרבות ליזום חקיקה בנושא. ב-5.12.00 אושרה בקריאה שנייה ושלישית בכנסת הצעת חוק מטעם הוועדה,³⁶ האוסרת על חיתוך ברקמה חיה למטרות נוי ומבטלת במפורש את סמכות משרד החקלאות להסדיר את הנושא. יש לציין, עם זאת, כי משרד החקלאות תמך לאחרונה בהצעת החוק שהגיש ח"כ איתן כבל: "הצעת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תיקון – איסור עקירת ציפורניים שלא לצורכי בריאות), התשע"א-2011".

³⁵ ש.ם.

³⁶ ראו הערה 24.

תקנות להחזקת עגלי חלב

עגלי חלב נכלאים בתא שגודלו אינו עולה הרבה על גודל גופם. מונעים מהם ברזל ומזון מוצק, ולא מספקים להם מים. הם סובלים מבידוד ומהגבלת תנועה, מצמא וממחלות. ביוני 2001, לאחר תיעוד במשקי עגלי חלב, הגישה אנונימוס תלונה בנושא. עקב דו"ח חריף שגובש במסגרת הטיפול בתלונה, מונתה באפריל 2002 ועדה, שהגישה המלצות לתקנות ברוח החקיקה האירופית. ההמלצות נקברו, ולכן בסתיו 2003 יזמה אנונימוס קמפיין ציבורי להגברת המודעות לסבלם של עגלי החלב. ביוני 2005 הגיש משרד החקלאות את התקנות, לאחר שהוציא מהן הוראות מהותיות, ודחה את כניסתן לתוקף ב-10 שנים. ועדת החינוך והתרבות של הכנסת סירבה לאשרן. לבסוף, בנובמבר 2005, הגיש משרד החקלאות את התקנות המקוריות, שאושרו בכנסת.

ג. תקנות להחזקת עגלי חלב

סטאטוס: אושרו! (הודות למאבק ציבורי עיקש)

"עגלי חלב" כלואים במשך חודשים בתאים הגדולים רק במעט מגופם. מונעים מהם ברזל ומזון מוצק, החיוניים לבריאותם, ולא מספקים להם מים אלא רק תערובת פיטום. כל העגלים סובלים מן הבידוד ומהגבלת התנועה הקיצונית, מצמא ומשורה ארוכה של מחלות, ובראשן אנמיה קשה. שיטה זו נאסרה באיחוד האירופי בשנת 1998 בהליך הדרגתי שהושלם בשנת 2006.

בפברואר 2001 ביקר צוות החקירות של אנונימוס בשלושת המשקים לעגלי חלב שפעלו אז בישראל ותיעד את עינוי העגלים. ב-11.6.2001, לאחר מספר חודשים של לימוד הנושא, הוגשה תלונה לממונה על חוק צער בעלי-חיים דאז, ד"ר חגי אלמגור, ואחר-כך גם למשטרה. בתלונות הודגש כי לעגלים נגרמות לא רק מחלות, ובהן אנמיה ובעיות במערכת העיכול, אלא גם חסכים התנהגותיים חריפים ומצוקה קשה.

במרץ 2002 השלים ד"ר אלמגור כתיבת דו"ח בנושא. מסקנתו העיקרית והצפויה הייתה, ששיטות גידול העגלים אכן אינן עולות בקנה אחד עם חוק צער בעלי-חיים: תנאי הגידול גורמים לעגלים אנמיה חמורה; כליאתם בתאי יחיד גורמת להם הגבלה בלתי סבירה של התנועה ובידוד חברתי; והיעדר מזון סיבי מונע מהם התפתחות תקינה של מערכת העיכול. הדו"ח נחתם בהמלצה לאמץ את דרישות האיחוד האירופי בעניין.

לנוכח הממצאים החמורים, מינה מנהל השירותים הווטרינריים עוד באותו חודש (אפריל 2002) ועדה שתפקידה לגבש המלצות לתקנות, שיצמצמו את הפגיעה בעגלים. ההמלצות הוגשו למשרד החקלאות. הוועדה, בראשות ד"ר פלמנבוים, מנהל האגף לבעלי-חיים בשירות ההדרכה והמקצוע במשרד החקלאות, כללה גם נציג ארגונים להגנת בעלי-חיים (עו"ד יוסי וולפסון). **הוועדה השלימה את בדיקתה עד יוני 2002, ומסרה המלצות ברוח החוק האירופי.** ביניהן נקבע, כי יש לאפשר לעגלים שתייה חופשית, למנוע את בידודם בתא יחיד ולהתקין מערכת אוורור ברפתות. עוד הוצע, להקפיד שרמת ההמוגלובין בדמו של כל אחד מן העגלים לא תרד מ-4.5 mm/l (אלפית מול לליטר). רמת ההמוגלובין הנורמאלית בבקר היא 7 mm/l בממוצע, וכל ירידה מכך משמעותה אנמיה; 4.5 mm/l הוא ערך שמתחתיו אין ספק, שהעגלים נוטים לחלות במחלות שונות. כמו כן הומלץ, שהוראת התקנות תחול תוך שנתיים מיום אישור ההמלצות.

לאחר שהושלמה העבודה המקצועית של גיבוש התקנות, סירב משרד החקלאות להגיש את התקנות לאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת. למרות הקלות הרבה שבה ניתן היה לאמץ את ההמלצות מבחינה טכנית וממשקית, הן נקברו. אנונימוס פנתה למשרד החקלאות והבהירה שיישום ההמלצות יביא בוודאות להקלה משמעותית במצוקתם הקשה של אלפי בעלי-חיים, אך ללא הועיל.

לאנונימוס לא נותרה ברירה אלא לעורר דיון ציבורי בנושא. בעמותה קיוו שמחאה ציבורית תבהיר למשרד החקלאות כי אין מדובר בנושא שראוי להיזנח מ"חוסר עניין לציבור", כפי שעובדי המשרד רמזו לא פעם. זאת משום שהציבור בישראל, כמו במערב, מגלה עניין הולך וגובר בנושא. תיאור קצר של מאבק אנונימוס נחוץ על מנת להבין מה אילץ את משרד החקלאות לקדם את אישורן של תקנות אלה, בשעה שהמשיך להקפיא קבצי תקנות אחרים.

במסגרת הקמפיין הציבורי להגברת המודעות לסבלם של עגלי החלב, חילקו מתנדבי אנונימוס רבבות עלוני מידע, וסרטים שצילם צוות החקירות של העמותה במשקים פורסמו בכלי התקשורת.

בספטמבר 2003, במחאה על הסחבת, הגיעה קבוצת אמנים ופעילים למשק עגלי חלב במושב בצרה. האמנים ביקשו להשקות כמה עגלי חלב – עגלים שהוצמאו במכוון מדי יום, כל היום, בחום כבד. מחווה סמלית זו זכתה לסיקור תקשורתי נרחב ועוררה עניין ציבורי. יו"ר ועדת החינוך והתרבות של הכנסת דאז, ח"כ אילן שלגי, נרתם לפעול במרץ לזירוז התקנת התקנות.

תחת לחץ יו"ר ועדת החינוך והתרבות, אולץ משרד החקלאות להגיש תקנות לאישור ועדת החינוך והתרבות. אולם היו אלה תקנות שעיקרו במתכוון את עיקרי המלצות הוועדה המקצועית. סעיפים חשובים שונו לרעה והופר האיזון העדין שעמד במרכז עבודת הוועדה. כך, למשל, הפכה הדרישה המקורית לשמור על ערכי המוגלובין מוחלטים בדמו של כל עגל, לדרישה לשמור על ערך המוגלובין "ממוצע" בלבד (הוראה המונעת כל אפשרות מעשית לאכיפה על סמך בדיקות דם אקראיות); כמו כן, נדחה מועד כניסת התקנות לתוקף משנתיים ל-10 שנים מיום אישורן. דחייה זו נועדה לספק למתעללים הגנה מפני יישום החוק, בחסות חוק שנועד להגן על בעלי-חיים מפני ההתעללות.

ב-6.6.2005 התכנסה ועדת החינוך והתרבות של הכנסת לדון בתקנות שהציע משרד החקלאות – ודחתה אותן בגלל הפגיעות הנרחבות שהתירו בעגלים. נציג ש"ס, ח"כ משולם נהרי, תרם לדיון בהסתמכו על פסק הלכה בנושא מאת הרב עובדיה יוסף. לדברי הרב יוסף, "צער בעלי-חיים הוא מדאורייתא ועל-כן כל דבר שיש בו צער לבעלי-החיים צריך להתנגד לו בתוקף." הוועדה שלחה את משרד החקלאות לבצע שיפורים בתקנות, וביניהן הגבלת תקופת המעבר לשלוש שנים, אך לא שנתיים כפי שהמליצה הוועדה.

במקביל להתפתחות זו פנתה אנונימוס למשרד החקלאות וביקשה להכניס לתוקף מייד איסור מפורש להצמיא עגלי חלב. **במכתב לאנונימוס מה-29.8.2005 כתבה הממונה על חוק צער בעלי-חיים, ד"ר בן דב, שב-1.8.2005 נשלחה אל שני בעלי משקי עגלי החלב הנחיה כתובה, לקיים את סעיפים 7-8 בתקנות שנפסלו על-ידי ועדת החינוך והתרבות של הכנסת.** הנחיות אלה אמורות היו לאפשר לעגלים גישה חופשית למים ולמעט מזון מוצק, שיקל במקצת על מחלותיהם הקשות. גם אילו היו נאכפות, היו הנחיות אלה רחוקות מלהבטיח לעגלים מזון מוצק בכמות הנחוצה להם, אולם היה זה שיפור בהשוואה להזנה בנוזל בלבד: אפשרות ללעוס, להפיג מעט את השעמום בתאי הצינוק, ואולי גם להעלות גירה. ד"ר בן דב הבהירה כי "מאחר וקיום הוראות אלה אינו כרוך בהיערכות או בעלויות מיוחדות נדרשו בעלי המשקים לפעול בהתאם להן עוד בטרם אישורן ופרסומן כתקנות. הימנעות מקיומן תטופל כעבירה על חוק צער בעלי-חיים." עם זאת, ד"ר בן דב סייגה את "חובה לספק לעגלי חלב מים לשתיה באופן חופשי" כך ש"האמור לא יחול במשך השנתיים שאחר כל ארוחה ובמשך השעה שלפניה." סעיף זה הקשה על האכיפה; הוא חייב תיעוד הצמאה של שעות רבות רצופות במשקים פרטיים סגורים (בעלי המשקים נהגו להגיב על תלונות בדבר הצמאת העגלים בטענה שהעגלים נצפו לפני ארוחה או אחריה, בטווח של ארבע שעות).

ביוני 2005 התחייב משרד החקלאות בפני ועדת החינוך והתרבות של הכנסת להגיש תוך חודש טיוטה מתוקנת של התקנות, אך התכחש להבטחה זו בחלוף המועד, וגם אחריו. אנונימוס נאלצה לעורר שוב מחאה ציבורית על מנת לעודד את משרד החקלאות לעמוד בהבטחתו.

באוקטובר 2005, לקראת פתיחת מושב החורף של הכנסת, יצאה אנונימוס במסע מחאה ארצי על הסחבת שנקט משרד החקלאות בטיפול בתקנות. ביום אחד נערכו הפגנות באשדוד, ברחובות, בתל-אביב וברעננה; חברי-כנסת ופעילים ערכו מפגש מחאה משותף; מתנדבים חילקו אלפי עלוני

הסברה בעשרות יישובים ברחבי הארץ; אלפי אזרחים חתמו על עצומה הפונה למשרד החקלאות; וכתבות בנושא פורסמו ברדיו, בטלוויזיה ובעיתונים.

תחקיר שערך צוות אנונימוס במשק לייכט שבמושב בצרה חשף כי בעלי המשק ממשיכים להצמיא את העגלים. ב-3.10.2005 הגישה אנונימוס למשרד החקלאות ולמשטרה תלונה בגין התעללות בבעלי-חיים נגד בעלי המשק. העמותה פנתה עם ממצאי התחקיר לתקשורת, וצילומי הווידאו של העגלים המלקקים ולועסים כאחוזי אמוק את הדליים הריקים, פורסמו בהרחבה. ככל הנראה, התלונות לא טופלו מעולם.

עם זאת, המאבק הממוקד נשא פרי וב-15.11.2005 **הגיש משרד החקלאות את גרסת התקנות המתוקנות.**³⁷ לאחר דיון נוסף בנושא בוועדת החינוך והתרבות, התקבלה גרסה זו עם מספר שיפורים, בלחץ חברי-הכנסת. בדיון שימש מנהל השירותים הווטרנריים, ד"ר משה חיימוביץ', כמליץ יושר של תעשיית עגלי החלב. חברי הכנסת בוועדה הפגינו ביקורתיות רבה נגד גישתו, וח"כ נהרי אף הצביע נגד התקנות המשופרות משום שגם במסגרתן עדיין נגרם צער בעלי-חיים רב מדי מבחינה הלכתית. **לבסוף התקבלה טיוטת התקנות, הקובעת תקופת מעבר בת שלוש שנים וחצי עד להכנסת השיפורים הכרוכים בהחלפת מתקני הכליאה והאורור.** נציגי הארגונים להגנה על בעלי-חיים דרשו לצמצם תקופה זו, ואילו החקלאים דרשו להאריכה לשש שנים – למרות טענתם שהמתקנים שברשותם כבר משופרים מעבר לנדרש בתקנות.

37 תקנות צער בע"ח (הגנה על בע"ח) החזקה של עגלי חלב, התשס"ה-2005.

תקנות להחזקת חזירים במשקים

תעשיית החזירים כולאת חזירות במשך חודשים ברציפות ב"תאי הריון" וב"תאי הנקה", מתקנים שאינם מאפשרים תנועה וכופים ניוון מתסכל, לעתים עד כדי טירוף, על יצור אינטליגנטי וחברותי לא פחות מכלב. בנוסף לכך, מוחזקות החזירות במצב תמידי של רעב. בסתיו 2003 סיימה את עבודתה ועדה שהקים משרד החקלאות לגיבוש המלצות לתקנות להחזקת חזירים, והגישה טיוטה לתקנות. הטיוטה נקברה, וכל ניסיונות אנונימוס לקדם את התקנות מאז ועד היום – עלו בתוהו, ומשרד החקלאות סירב אף לנמק מדוע הוקפאו התקנות מייד עם גיבושן.

ד. תקנות להחזקת חזירים

סטאטוס: מוקפאות מזה 8 שנים

דוגמה להתעללות הממחישה את הצורך בתקנות: תאי הריון והנקה

מעטים הישראלים המודעים לכך שבישראל נשחטים יותר חזירים מבני-בקר (כ-200 אלף חזירים בשנה),³⁸ ולאחר חיים מייסרים יותר. המדובר באחת מתעשיות בעלי-החיים האכזריות ביותר, אשר כולאת חזירות במשך חודשים ברציפות ב"תאי הריון" וב"תאי הנקה" לסירוגין. אלה כמו אלה הם מתקנים שאינם מאפשרים תנועה, לעתים מונעים עמידה זקופה או התהפכות, וכופים ניוון מתסכל על יצור אינטליגנטי וחברותי לא פחות מכלב. השלכות הכליאה על חיי החזירות הן הרסניות, וכוללות בין היתר את הרעבתה על מנת שלא תשמין, בהיעדר תזונה.

גם החזירזירים שנולדים לחזירות אלו, ושמועדים לשחיטה, מוחזקים בישראל במכלאות תעשייתיות משמימות ומזוהמות, בצפיפות קיצונית. הצפיפות והמחסור בגירויים מעוררים גילויי תוקפנות; הפתרון הנהוג במרבית החזיריות הוא חיתוך השיניים והזנב (איבר מועד לנשיכות, וחסר ערך כלכלי). החיתוך מתבצע בינקות, ללא משככי כאבים. את החזירזירים הזכרים מסרסים, כדי למנוע "ריח לוואי" אופייני בבשרם. גם הסירוס מתבצע ללא הרדמה או אלחוש: פותחים בסכין את שק האשכים ומושכים כל אשך בנפרד עד שקורעים את צינורית הזרע.

רצפת הדיר עשויה לרוב בטון או רשת על מנת להקל על הניקוי, אולם היא גורמת בעיות יציבה ועיוותים ברגלי החזירים. **פרקטיקות אלה ואחרות, הנהוגות במשקי חזירים בישראל, נאסרו במדינות אירופיות רבות וכן ביותר ויותר מדינות בארה"ב** (וביניהן ארizonה, פלורידה וקליפורניה).

תקנות להגנת חזירים במשקים

ביולי 2002 מינה מנהל השירותים הווטרנריים ועדה לגיבוש תקנות לביצוע חוק צער בעלי-חיים בתעשיית החזירים. ב-5.1.2003 נשלח מכתב בנושא מאת ד"ר דגנית בן דב, הממונה על חוק צער בעלי-חיים, לכל הגורמים הרלוונטיים (בהם מגדלי חזירים, שירות ההדרכה והמקצוע במשרד החקלאות, ארגונים להגנת בעלי-חיים והמשרד לאיכות הסביבה). במכתב דיווחה להם על פעילות הוועדה לגיבוש תקנות להגנת חזירים ויידעה אותם באפשרות להעביר חומרים לעיונה עד לסוף אותו חודש. בתשובה לדרישה זו, שלחה אנונימוס לשירותים הווטרנריים ב-19.1.2003 מכתב תשובה מפורט, הכולל את עיקרי הנקודות המחייבות התייחסות וטיפול על-ידי התקנות. במקביל לכך פנתה נח, עמותת הגג של הארגונים להגנת בעלי-חיים בישראל, לד"ר בן דב בבקשה לזרז את התקנת תקנות ההגנה על חזירים.

ב-26.10.2003 שלחה ד"ר בן דב לכל הגורמים הרלוונטיים הודעה שלפיה הוועדה "סיימה את עבודתה והגישה את המלצותיה". אל המכתב צורפה טיוטת התקנות,³⁹ וכן הובהר כי "המעוניינים להעביר את הערותיהם לתקנות המוצעות מתבקשים לעשות כן עד לתאריך 30.12.2003".

³⁸ ד"ר מישל בלאיש (עורך): דו"ח השירותים הווטרנריים לשנת 2009.

³⁹ טיוטת תקנות החזקת חזירים, 23.10.2003.

ב-25 וב-28 בדצמבר 2003 שלחו נח ואנונימוס מכתבים למשרד החקלאות. במכתבים הבהירו כי טיוטת תקנות החזירים בסוגיות מסוימות אינה ראויה, ויותר משהיא מגוננת על רווחתם של בעלי-חיים, היא מחפה על האינטרסים הכלכליים של המגדלים. כך למשל, **טיוטת התקנות מתירה את הנוהג של "חיתוך החזזיר מכל הכיוונים": סירוס, חיתוך שיניים, חיתוך זנב וחיתוך אוזניים.** באופן טיפוסי, כל אלה מבוצעים בסיטונות וכלאחר יד על-ידי עובדים ממהרים, תוך גרימת נזקים וכאבים קשים.

התקנות מנוסחות באופן שמעורר רושם כאילו חלק מהחיתוכים נאסרו. אולם ההיתר לבצעם "במקומות בהם יש תופעה של תוקפנות וכרסום זנבות ואוזניים" – כלומר בכל מקום שבו מצופים חזירים לגידול מסחרי – הופך את נוסח האיסור לעלה תאנה גרידא. ההחלטה מתי וכיצד לחתוך בגוף החזירים, נותרה נתונה לשיקול דעתו של תעשיין החזירים. התקנות אף מסתפקות ב"המלצה" להשתמש בחומר הרדמה או באלחוש, במקרה שבו יבחר, כצפוי, להמשיך ולחתוך בגוף החזירים. דרישות חסרות משמעות לשימוש ב"כלי חד" וב"אמצעי חיטוי", הדרושים ורווחיים ממילא למטרות המסחריות, מטשטשות גם בתקנות אלה את היעדר הדרישה לשימוש בחומר מאלחש.

ככלל, עבודת הוועדה לגיבוש תקנות להגנת חזירים התנהלה לאורך כל שנת 2003 באופן שוטף, תוך הצבת לוחות זמנים סבירים, ועמידה בהם. אולם, נראה כי מאז תום אותה שנה לא עסק משרד החקלאות בתקנות אלו. **משהושלמה העבודה המפרכת עליהן – "נקברו" התקנות וכל עיסוק בהן הופסק.**

כל ניסיונות אנונימוס לקדם את התקנות להגנת חזירים עלו בתוהו. ב-17.7.2007 פנה עו"ד אורון שוורץ מטעם אנונימוס לד"ר בן דב במכתב ובו הבהיר כי בכוונת העמותה לעתור לבג"ץ במקרה של עיכוב נוסף או היעדר תגובה. כל תגובה עניינית לא נשלחה, מלבד אישורים לקוניים לקבלת מכתבי אנונימוס והבטחות שווא בדבר פעולה בעתיד.

ב-30.11.2010 התפרסם ב"כלבוטק" תחקיר אנונימוס, המתעד את התנאים הקשים שבהם מוחזקים החזירים בישראל. בתוכנית הוצגה, בין השאר, השיטה לחיתוך שיני החזזירים וזנבותיהם, במהירות של סרט נע, ללא הרדמה או אמצעי אלחוש כלשהם. התמונות עוררו זעזוע רב ומחאות מצד אזרחים ועמותות להגנת בעלי-חיים. לאור המחאות, הודיע משרד החקלאות שיחזור לקדם את התקנות להחזקת החזירים. לאחר מספר חודשים, ב-14.6.2011 (מספר חודשים לאחר כניסת ח"כ אורית נוקד לתפקיד שרת החקלאות) היא זימנה לישיבה את העמותות להגנת בעלי החיים. בישיבה הובטח להן שמשרד החקלאות מתכוון לגבש בהקדם טיוטה מתוקנת של התקנות. נראה כי מאז אותה הצהרה מבטיחה לא נעשה דבר כדי לקדם את התקנות.

דבריו של עו"ד שוורץ במכתבו לד"ר בן דב עדיין אקטואליים, ארבע שנים לאחר כתיבתם: "השתלשלות העניינים אפוא, הצביעה על התנהלות בלתי תקינה בעליל לפיה שיהוי ממושך ונטול כל הסבר הגיוני דורשת שימת קץ למצב זה. ודוק, מצב זה גורר סבל קשה לבעלי-החיים, בלתי מידתי, בלתי הומאני, והעולה לעתים עד ליצירת אחריות בפלילים על-פי חוקי צער בעל חיים וחוק העונשין."

תקנות להובלת בעלי-חיים

תקנות להובלת עופות ובהמות תקנות הובלה כלליות

במשלוחים מסחריים סובלים בעלי-החיים מצפיפות גבוהה, מרעב ומצמא, ומפציעות הנגרמות במהלך ההעמסה, בטלטולי הדרך ובמהלך הפריקה. רק מאבק מתמשך הביא את משרד החקלאות להתקיין (חלקית) תקנות להובלת בעלי-חיים. בשנת 2000 התחייב המשרד לבג"ץ להקים ועדה לגיבוש תקנות בנושא. ועדה זו הוקמה והגישה המלצות, אך אלו נקברו. רק בעקבות מאבק ציבורי ומשפטי, בתמיכת חברי-כנסת, הובאו לאישור כמה מההמלצות, לאחר ש"רוככו" לבלי הכר. גרסה זו אושרה במסגרת קובץ תקנות להובלת בהמות, וקובץ תקנות להובלת עופות, במרץ 2006 וביולי 2011, בהתאמה. תקנות להובלת בעלי-חיים נוספים עדיין מעוכבות.

ו. תקנות להובלת בעלי-חיים

סטאטוס: אושרו בחלקן לאחר 10 שנים של סחבת עקב מאבק ציבורי ופרלמנטרי

הובלת בעלי-חיים, מעצם טיבה, תמיד כרוכה במצוקה. ההוצאה ממקום המחיה המוכר, הטלטולים וההגבלות על תנועה הן חלק מכל הובלה. במשלוחים מסחריים, בייחוד אלו שנקודת הקצה שלהם היא בית-המטבחיים, סובלים בעלי-החיים מצפיפות רבה (חיסכון במקום על גבי כלי ההסעה הוא אינטרס כלכלי מרכזי בתעשייה); מרעב ומצמא (נדיר שיש מזון או מים בכלי ההסעה, ובעלי-חיים רבים יימנעו ממילא משתייה ומאכילה בזמן נסיעה); ומפציעות הנגרמות במהלך ההעמסה, בטלטולי הדרך ובמהלך הפריקה. בעלי-החיים נחשפים לטמפרטורות קיצוניות – עקב החשיפה לתנאי מזג האוויר החיצוניים וכתוצאה מחום הגוף של אלפי בעלי-חיים הכלואים בצפיפות בכלי הרכב. עבור בעלי-החיים, פרקי ההובלה הם מסכת של כאב, פחד ותסכול.

ההובלות הבעייתיות ביותר הן ההובלות של עופות לבתי-המטבחיים. לפי נתוני השירותים הווטרינריים, בשנת 2007 לבדה מתו בישראל למעלה ממיליון ושלוש מאות אלף עופות בדרכם לבית-המטבחיים!⁴⁰ העופות המיועדים לשחיטה נאספים מהלולים בחשכת הליל, על-ידי פועלים קשי יום, שלוכדים את העופות בכוח, אוחזים מספר עופות בכל יד ודוחסים אותם לכלובי ההובלה. כדי להעמיס מספר גדול ככל הניתן של עופות על כל משאית, הכלובים אינם מאפשרים לעופות עמידה זקופה. במהלך האיסוף האלים נשברות עצמות או נוקעות ממקומן. שעות לפני האיסוף מרחיקים מהעופות את כלי המזון והמים (לפי הנחיית השירותים הווטרינריים, מניעת המזון מתחילה 10-12 שעות לפני השחיטה, כדי שמעי העוף יהיו ריקים בעת עיבוד גופתו). עופות סובלים מרעב לאחר שעתיים של מניעת מזון, ומהתייבשות לאחר שש שעות של מניעת מים. עומס חום הוא מהבעיות החמורות ביותר בהובלת עופות. כלובי העופות נערמים על משאיות ההובלה זה על גבי זה וזה לצד זה, מלאים במטען החי של עופות צפופים. הרוח, שבזמן הנסיעה עושה שמות בעופות שבכלובים החיצוניים, אינה מגיעה לכלובים שבלב המטען. חום הגוף שמפיקים אלפי העופות הצפופים הולך ומצטבר, וכמוהו הלחות שנפלטת מהם. כך, למשל, במזג אוויר חורפי מתון בבריטניה, נמדדו למעלה מ-30 מעלות צלזיוס ולמעלה מ-80% לחות יחסית במשאיות להובלת עופות.⁴¹

בעיה חמורה נוספת בתחום ההובלה של בעלי-חיים היא ההובלות הבינלאומיות הארוכות. בישראל מדובר בעיקר במשלוחים של עגלים וטלאים מאוסטרליה. אלה מטולטלים מקצה העולם עד קצהו במשאיות ובספינות, כדי שבסוף הדרך יפוטמו למשך תקופת מה ואז יישטו. בשנת 1995 החליטה דרום אפריקה שלא לייבא בעלי-חיים חיים מאוסטרליה, משום שכלשונו של שר החקלאות הדרום אפריקאי, המשלוחים האלו הם "ארכאיים ולא אנושיים."⁴² זהו המעט שניתן לומר על מסעות המוות הללו.

⁴⁰ משרד החקלאות ופיתוח הכפר, השירותים הווטרינריים, דו"ח לשנת 2007. הנתונים מבוססים על טבלת הפסילה בעי 267 לדו"ח. טבלה זו מתייחסת רק לפסילה במשחטות המפוקחות על-ידי מועצת הלול. אין בידינו נתון לגבי המשחטות המפוקחות על-ידי רשויות מקומיות. המספר הכולל של עופות שמתים במהלך הובלה הוא, לכן, גבוה בהרבה.

⁴¹ אם לא נכתב אחרת, כל הנתונים לקוחים מדו"ח הוועדה לתקנות צער בעלי-חיים (הגנה על בעלי-חיים) (הובלת בעלי-חיים-חיים) לעניין הובלת עופות, מרץ 2001.

⁴² דו"ח הוועדה לתקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הובלת בעלי-חיים) לעניין הובלת בקר, צאן וחזירים, מרץ 2001, ע' 16.

הציבור הרחב חשוף לבעלי-החיים בשעת הובלתם יותר מאשר לתנאי ההחזקה שלהם במשקים הסגורים. אולי זוהי הסיבה לכך שתחום ההובלה של בעלי-חיים הוא מהתחומים היותר-מטופלים על-ידי גורמי חקיקה ותקינה ברחבי העולם. התכלית של תקנות בנושא זה היא להפחית את סבלם של בעלי-החיים, ובייחוד לקצר את משכי ההובלה שלהם. ועדות מומחים שעסקו בנושא ברחבי העולם, חזרו והמליצו להימנע מהובלה של בעלי-חיים ככל שהדבר ניתן.⁴³ בחברה שצורכת בשר, משמעות הדבר גידול בעלי-החיים ושחיטתם בסמוך למקום שבו נולדו.

בפברואר 2000 מינה מנהל השירותים הווטרינריים ועדה מייעצת, כדי שתמליץ על תקנות לפי חוק צער בעלי-חיים בנושא הובלתם של בעלי-חיים. בראש הוועדה ישב עו"ד יוסי וולפסון, המזוהה עם הארגוני להגנה על בעלי-חיים. הדבר הוביל להחרמת הוועדה על-ידי המועצה לענף הלול וארגון מגדלי העופות – חרם שהוסר בהתערבות מנהל השירותים הווטרינריים.

במרץ 2001 הגישה הוועדה שני דו"חות מפורטים, האחד בנוגע להובלת עופות והשני בנוגע להובלת בקר, צאן וחזירים. לדו"חות התלוו טיוטות לתקנות מפורטות. בנוסף לכך הוגשה טיוטה לתקנות בעניין הובלת בעלי-חיים אחרים.

מנהל השירותים הווטרינריים עשה שינויים מסוימים בנוסח המומלץ של התקנות והפיץ אותן להערות. באוקטובר 2001 העביר המנהל נוסח מתוקן ללשכה המשפטית של משרד החקלאות וביקש את המשך טיפולה בהליך החקיקה.⁴⁴

הליך החקיקה לא התקדם, ובפברואר 2003 **עתרה עמותת תנו לחיות לבג"ץ.** העתירה התמקדה במשלוחים החיים מאוסטרליה, ודרשה, בין היתר, שיותקנו תקנות בנושא הובלת צאן ובקר ברוח הצעות הוועדה.⁴⁵ בעקבות העתירה החל משרד החקלאות לקדם את התקנת התקנות.

הנוסח המתוקן של התקנות בדבר הובלת בקר, צאן וחזירים אושר בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת ב-1.3.2006.⁴⁶ **הנוסח שאושר כולל נסיגה בתחומים רבים ביחס לנוסח המקורי שהציעה הוועדה שמינה מנהל השירותים הווטרינריים.** במיוחד בולטת ההשמטה של כל ההוראות הנוגעות להובלה בדרך הים והאוויר וכל ההוראות שנועדו להעמיד את המשלוחים החיים הבינלאומיים תחת מערכת בקרה ציבורית ולצמצמם למינימום. כלומר, **בנושאים הבעייתיים ביותר, אין התקנות אומרות דבר.**

התקנות נכנסו לתוקף במלואן באפריל 2008. באותו מועד התברר, שהתעשייה לא נערכה לכניסתן לתוקף. התקנות דורשות, בין היתר, שלכל משלוח יתלווה משגיח שעבר הכשרה שאושרה על-ידי משרד החקלאות (המשגיח יכול להיות גם הנהג, אם עבר את ההכשרה). אולם אף גורם לא הכין תכנית הכשרה שכזו, ועם כניסת התקנות לתוקף לא היה בארץ אפילו משגיח אחד. תגובת משרד

⁴³ למשל:

Commission of the European Communities, Directorate General for Agriculture: Report of the Working Group "Transport of Farm Animals and Pets" of the Scientific Veterinary Committee, Section Animal Welfare, Brussels 30.4.1992; The European Commission, The Welfare of Animals During Transport (details for horses, pigs, sheep and cattle) – Report by the Scientific Committee on Animal Health and Welfare, 11.3.2002, p. 58; Report of the Third Meeting of the OIE Working Group on Animal Welfare, Paris 7-9 December 2004. article 2.2.

⁴⁴ מכתבו של ד"ר ניר ללשכה המשפטית במשרד החקלאות, 11.10.2001.

⁴⁵ בג"ץ 1662/03 תנו לחיות לחיות נ' שר החקלאות (כתב עתירה מ-17.2.2003).

⁴⁶ תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הובלת בהמות), התשס"ו-2006.

החקלאות לא היתה אכיפה של התקנות, אלא דחיית האכיפה במספר חודשים, תוך מתן תקופת חסד נוספת לתעשייה.

בספטמבר 2011 פורסמו בתקשורת הישראלית והאוסטרלית צילומים שתיעד צוות החקירות של אנונימוס, ובהם נראים עובדים בתחנת המעבר צופר שבערבה כשהם מכים בצינורות עם דוקרנים בקצותיהם, וכן בשוקר חשמלי, עגלים שהובלו מאוסטרליה. התמונות ממחישות את היעדר האכיפה של מעט הכללים שקובעות התקנות. אנונימוס הגישה תלונות בנושא למשטרה ולממונה על חוק צער בעלי-חיים.

גורלן של התקנות להובלת עופות היה עגום אף יותר. במאי 2003 זימן ח"כ הרב ישראל אייכלר דיון בוועדת פניות הציבור של הכנסת בנושא תנאי ההובלה של עופות. לקראת הדיון, הכין מרכז המחקר והמידע של הכנסת מסמך רקע שהציג את הבעיות הכרוכות בהובלה ואת הסחבת בחקיקה.⁴⁷ ח"כ אייכלר לא הסתפק בדיון אחד, וקיים דיון מעקב ביולי 2003. בעקבות הלחץ הפרלמנטרי, כינסה הלשכה המשפטית של משרד החקלאות סדרה של ישיבות שבהן השתתפו, בין היתר, עו"ד וולפסון ונציגים ממועצת הלול ומארגון מגדלי העופות. במהלך ישיבות אלו נעשתה בתקנות רביזיה, שהביאה לביטול הוראות חשובות ולריכוך הוראות אחרות.

מאז הופצו ופורסמו באתר משרד החקלאות מספר גרסאות של טיוטת התקנות, ובכל אחת מהן ניכר כרסום נוסף בהגנות המשמעותיות המעטות שנכללו בהמלצות הוועדה. לבסוף, לאחר לחץ ציבורי ופרלמנטרי, ולאחר איום תנו לחיות לחיות בהגשת עתירה לבג"ץ, הובאה ב-19.7.2011 טיוטת תקנות להובלת עופות לאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, ואושרה.⁴⁸ יש בכוח התקנות, אם ייושמו, לצמצם מעט את סבלם של 220 מיליון עופות המובלים מדי שנה בישראל לבית-המטבחיים – אך הוראות מרכזיות נמחקו או שונו במידה ניכרת.

התקנות בנושא הובלת בעלי-חיים אחרים מעוכבות עד היום על-ידי משרד החקלאות, אף כי הוראות מסוימות בעניין שולבו בתקנות ההחזקה של חיות שלא במשקים חקלאיים.

⁴⁷ הכנסת – מרכז מחקר ומידע, **מסמך רקע לדיון בנושא: הובלת עופות חיים** (כתיבה: יענת שי), מאי 2003.

⁴⁸ תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הובלת עופות), התשע"א-2011.

תקנות להחזקת בעלי-חיים שלא למטרות חקלאיות

התקנות להחזקת בעלי חיים הותקנו ביוני 2009, לאחר מאבק ממושך של ארגונים להגנת בעלי-חיים. משרד החקלאות הציג את התקנות בתקשורת כ"מהפכניות" וצפויות לשפר את המצב "בכל מקום בו מוחזקים בעלי חיים." אולם, התקנות נמנעות במפגיע מלהגן על מעל 99% מבעלי-החיים המוחזקים בישראל – ואלה שמוחזקים בתנאים הגרועים ביותר.

ו. תקנות להחזקת בעלי-חיים שלא למטרות חקלאיות

סטאטוס: אושרו! (לאחר מאבק ציבורי עיקש)

אך אינן חלות על בעלי-חיים בתעשיות המזון

התקנות החדשות להגנת בעלי-חיים, שאותן התקין משרד החקלאות רק ביוני 2009 לאחר מאבק ממושך של ארגונים לרווחת בעלי-חיים, מגיעות באיחור של עשור וחצי – אך זה איננו חסרונן הבולט. חמורה בהרבה העובדה שהן עדיין מותירות את רובם המכריע של בעלי-החיים בישראל ללא כל הגנה.

"תקנות ההחזקה" שאושרו בשנת 2009 בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת, הוצגו על-ידי השר שלום שמחון בהודעה רשמית לעיתונות כ"מהפכניות" וצפויות לשפר את המצב "בכל מקום בו מוחזקים בעלי-חיים". אולם התקנות נמנעות במפגיע מלהגן על למעלה מ-99% מבעלי-חיים המוחזקים בישראל – ובתנאים הגרועים ביותר. לדברי השר שמחון, התקנות מהוות "צעד גדול בהפיכת ישראל מקום טוב יותר עבור בעלי-החיים". אלא שמדובר בצעד ראשוני מאוד, המגיע באיחור רב ואינו יכול לשמש כעלה תאנה לטיפול בבעיות החמורות והבווערות ביותר.

כפי שראינו, **העבודה על תקנות אלו החלה עוד בשנת 1999, אולם הטיוטה שגובשה בעקבות עבודה זו הוקפאה**. היעדרן של תקנות שימש את הרשויות כתירוץ לאי-אכיפת החוק במקרים של הזנחת בעלי-חיים ושל החזקתם בתנאים של התעללות. שוב ושוב נענו תלונות של ארגונים להגנת בעלי-חיים בתשובה שלא ניתן לקבוע אם תנאים מזעזעים של החזקת בעלי-חיים מהווים התעללות בהיעדר נורמות קונקרטיות של תנאי מינימום, אשר צריכות להיות מעוגנות בתקנות.

ב-6.11.2003 הגישה עמותת תנו לחיות עתירה לבג"ץ בתביעה שהתקנות יותקנו. בעקבות העתירה, החל קידום ההליך בפיקוח בג"ץ, כאשר המדינה נדרשת מפעם לפעם לעדכן את בית-המשפט בהתקדמות העבודה. בשנת 2006 הניח משרד החקלאות על שולחן ועדת החינוך והתרבות של הכנסת נוסח תקנות לאישור. בדיון שהתקיים בוועדה ב-5.9.2006, התברר עד כמה הנוסח המוצע בלתי-מספק: הוא לא נתן הגנה ראויה לבעלי-החיים, ועשוי היה לשמש באופן אבסורדי דווקא ככלי ללגיטימציה של תנאי הזנחה חמורים.

לאור זאת, החליטה ועדת החינוך והתרבות להושיב את אנשי משרד החקלאות, הארגונים להגנת בעלי-חיים ושאר בעלי העניין בנושא לשולחן דיונים משותף, בניהול היועצת המשפטית של הוועדה, עו"ד מירב ישראל. בעקבות דיונים אינטנסיביים אלו גובשה טיוטת תקנות חדשה, שונה ומתקדמת מהראשונה, אשר פורסמה להערות הציבור, ולאחר עבודה נוספת הובאה לאישור ועדת החינוך והתרבות. ב-23.6.2009 אושר נוסח התקנות.

תקנות אלו עוסקות בכל צורות ההחזקה של בעלי-חיים מחוץ למשקים חקלאיים ולמעבדות ניסויים. בין היתר, הן קובעות תנאי מינימום להחזקה בחנויות, בפינות חי ובפינות ליטוף, במכלאות רשותיות, במקלטים לבעלי-חיים ובבתים פרטיים. שלא כמו בהקשרים חקלאיים, במקרים אלו בולט פחות ניגוד האינטרסים המובנה שבהפקדת נושא צער בעלי-חיים בידי משרד החקלאות. **למרות זאת, לא השכיל משרד החקלאות להתקין תקנות ראויות בנושא במשך 15 שנים**. גם כאשר הדבר נעשה, נדרשה העברה בפועל של התהליך מניהולו של משרד החקלאות לניהולה של ועדת החינוך והתרבות של הכנסת. רק תחת המטרייה של הוועדה ותחת השוט של דיווחים תקופתיים לבג"ץ, גובש ואושר נוסח התקנות.

תקנות להחזקת תרנגולות בתעשיית הביצים

8 מיליון תרנגולות "מטילות" מוחזקות בתעשיית הביצים הישראלית, רובן ב"כלובי סוללה": שורות של כלובי רשת חשופים, שבכל אחד מהם כלואות כמה תרנגולות. לכל תרנגולת מוקצה שטח של מרצפת קטנה, שאינו מאפשר אפילו לפרוש כנפיים. פרט לכליאה בכלובים, סובלות התרנגולות מחיתוך ("קיטום") מקורן ומהרעבה ("הנשרה כפויה"). בימים אלה נאבקת אנונימוס לאיסור על שיטות אכזריות וחסרות הצדקה אלה. הקמפיין מתנהל לנוכח "רפורמה" שיום משרד החקלאות בניסיון להנציח את כלובי הסוללה, ההרעבה וחיתוך המקור – במימון ציבורי. זאת בשעה שבכל ארה"ב ואירופה (ובמדינות נוספות) כבר אומצו תקנים מחמירים בהרבה, המגדירים שיטות אלה (או חלקן) כהתעללות אסורה.

ז. תקנות החזקת תרנגולות מטילות

סטאטוס: הכנסת סירבה לאשרן כבר 7 פעמים

דוגמה להתעללות הממחישה את הצורך בתקנות: כליאת תרנגולות ב"כלובי סוללה"

8 מיליון תרנגולות מטילות מוחזקות בתעשיית הביצים הישראלית.⁴⁹ רובן מוחזקות בכלובים המכונים "כלובי סוללה": שורות על שורות של כלובי רשת חשופים, שבכל אחד מהם כלואות כמה תרנגולות (שלוש או יותר – המספר משתנה בהתאם לגודל הכלוב), כאשר לכל אחת שטח שגודלו כשל מרצפת קטנה: 20x20 ס"מ בלבד. תרנגולת בכלוב אינה יכולה אפילו למתוח את כנפיה למלוא רוחבן, ואינה יכולה לזוז מבלי לרמוס את שכנותיה לכלוב.⁵⁰ החיכוך המתמיד בסורגים שוחק את נוצותיה, והיא אינה יכולה אפילו לעמוד בנוחות: רצפת הכלוב עשויה מרשת אלכסונית, על מנת שהביצים יתגלגלו לתעלת האיסוף וההפרשות יפלו מטה.

פרט לכליאה בכלובים, סובלות התרנגולות מחיתוך מקורן ומהרעבה. עקב הצפיפות הקיצונית והתסכול שבכליאה בכלוב נטול גירויים, התרנגולות פונות לנקר זו את זו. לכן קוטמים את מקורן בעודן אפרוחות; החיתוך מתבצע באמצעות להב מלובר, ללא הרדמה או אלחוש. עם סיום עונת ההטלה, מרעיבים את התרנגולות במשך כשבועיים ("הנשרה כפויה") על מנת להאיץ את חידוש ההטלה.⁵¹

כלובי סוללה נאסרו לשימוש ב-32 מדינות בעולם. באיחוד האירופי נאסרה הרעבת התרנגולות ונאסרה הכנסת כלובי סוללה חדשים לשימוש החל משנת 2003.⁵² החל מ-1.1.2012, גם כלובי הסוללה הישנים אסורים לשימוש. התקן האירופי המינימלי להחזקת תרנגולות מתיר הקמה של "כלובים מאובזרים" – כלובים מעט גדולים יותר (750 סמ"ר לתרנגולת) הכוללים אביזרים כגון תאי הטלה, משטח להשחזת ציפורניים, מצע חול לניקור ומוטות לעמידה. **גרמניה, הולנד, שוויץ, בלגיה ואוסטריה אסרו לכלוא תרנגולות גם ב"כלובים מאובזרים",⁵³ והמגמה בתעשייה האירופית היא מעבר ללולים ללא כלובים.**

⁴⁹ ראו הערה 28.

⁵⁰ Alternatives to the Barren Battery Cage for the Housing of Laying Hens in the European Union, report by Compassion in World Farming (2007) p. 7

⁵¹ הכנסת - מרכז מחקר ומידע מחקר, דוח בנושא איסור על הנשרה כפויה בתהליך הגידול של מטילות ביצי-מאכל, הוכן ע"ד: להב, 29.10.2001.

⁵² הרעבת תרנגולות מעולם לא הייתה נהוגה באיחוד האירופי. התקן האירופי המינימלי להחזקת תרנגולות מטילות:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0074:EN:NOT>

⁵³ גרמניה והולנד אסרו על כלובים מצוידים והתירו שימוש ב"כלובים קבוצתיים" – תקן מחמיר יותר:

http://ciwf.org.uk/includes/documents/cm_docs/2008/1/laid_bare_2002.pdf

בדצמבר 2010 פסל בית-המשפט החוקתי בגרמניה גם את "הכלובים הקבוצתיים":

<http://www.bundesverfassungsgericht.de/pressemitteilungen/bvg10-111en.html>

שוויץ אסרה כבר לפני 18 שנה על כל סוגי הכלובים: http://www.upc-online.org/battery_hens/SwissHens.pdf בלגיה: ועדה ציבורית עם נציגי התעשייה והארגונים המליצה לאסור שימוש בכלובים החל מ-2025, והמלצותיה צפויות להיות מעוגנות בחקיקה בקרוב – עד כה החקיקה התעכבה עקב המשבר הפוליטי בבלגיה. לקריאת דיווח באנגלית

<http://worldpoultry.net/news/belgium-to-ban-all-cages-for-egg-production-id4218.html>

המלצות הוועדה בצרפתית:

http://www.health.fgov.be/internet2Prd/idcplg?IdcService=GET_FILE&dID=59028&dDocName=17792

[531_FR&allowInterrupt=1](http://www.health.fgov.be/internet2Prd/idcplg?IdcService=GET_FILE&dID=59028&dDocName=17792)

אוסטריה אסרה על השימוש בכל סוגי הכלובים בחוק שהתקבל ב-2004. החוק כלשונו בגרמנית באתר הרשמי למידע משפטי בלשכת הקאנצלר האוסטרי (סעיף 18.3):

<http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Bundesnormen/NOR40120766/NOR40120766.html>

בשל לחץ צרכני, תאגידי מזון רבים (מקדונלד'ס אירופה, מרקס אנד ספנסר ועוד) הפסיקו להשתמש בביצי כלוב. לפי תחשיב הנתונים בדו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, בשנים 2007-2008 "כלובים מצוידיים" (מאובזרים) היו רק 7% מהתעשייה האירופית, בעוד שליש מהלולים היו ללא כלובים, וזאת בטרם יישומה המלא של הדירקטיבה ב-2012.⁵⁴ בשוויץ אין שימוש בכלובים בכל הלולים, בגרמניה 62% מהלולים אינם כוללים כלובים, בשבדיה 60%, בהולנד 50% ובדנמרק 48% (נכון לשנת 2007). ב-2009 96% מייצור הביצים באוסטריה היה ללא כלובים.

בארה"ב התקבלו חוקים לאיסור הדרגתי על השימוש בכלובי סוללה בקליפורניה, באוהיו ובמישיגן.⁵⁵ לאחרונה נחתם הסכם בין תעשיית הביצים האמריקנית לבין ארגוני בעלי-החיים, שלפיו יקדמו חקיקה משותפת לאיסור על השימוש בכלובי סוללה ולהתקנת תקן מחמיר יותר מהתקן האירופי המינימלי (930 סמ"ר לתרנגולת ואיסור על הרעבת התרנגולות). **החוק בקליפורניה ובמישיגן למעשה אוסר על כליאת תרנגולות בכל סוגי הכלובים:** החוק אוסר להחזיק חיות בשטח שלא מאפשר להן להסתובב ולפרוש כנף מבלי לגעת בכלוב או בחיות אחרות. דו"ח של אוניברסיטת קליפורניה, ששימש דווקא כמסמך הדגל של המתנגדים לחקיקה, הבהיר כי משמעות הדבר היא איסור על כל סוגי הכלובים.

הרפורמה בתעשיית הביצים

הרפורמה בתעשיית הביצים התקבלה בהחלטת ממשלה ביוני 2007.⁵⁶ על-פי תכנית הרפורמה, מאות הלולים המשפחתיים בגליל יועתקו לקומפלקסים של לולי-ענק, במימון ציבורי בערך 350 מיליון ₪ (מתוך סך כולל של 750 מיליון ₪ שיושקעו ברפורמה). החברה להגנת הטבע התריעה כי הרפורמה תגרום נזק בלתי הפיך לשטחים הפתוחים וליערות הטבעיים בגליל.⁵⁷ לפי דו"ח מבקר המדינה התקבלה הרפורמה תוך ניגוד עניינים, שכן מקורביו של שלום שמחון, שכיהן כשר החקלאות כשהתקבלה הרפורמה, יקבלו הטבות כספיות במסגרתה.⁵⁸

לקראת הרפורמה הגישה אנונימוס למשרד החקלאות דו"ח הסוקר את המחקר המדעי והחקיקה המשווה בתחום רווחת התרנגולות, וביקשה לנצל את ההזדמנות לעבור ללולים ללא כלובים.⁵⁹ רק

⁵⁴ הנתונים הצרכניים לקוחים מדו"ח הממ"מ: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02604.pdf>
נתונים נוספים על ביצים ברשתות הסעדה ובסופרמרקטים ניתן למצוא במצגת באתר ארגון המזון והחקלאות של האו"ם (FAO): http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/animalwelfare/Presentation_Stevenson.pdf
הנתון באוסטריה על-פי החישוב בעמוד 2 בדו"ח:
http://www.ciwf.org.uk/includes/documents/cm_docs/2010/1/laying_hen_case_study_austria_ciwf.pdf
⁵⁵ החוק בקליפורניה: <http://info.sen.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=hsc&group=25001-26000&file=25990-25994>
הדו"ח של אוניברסיטת קליפורניה בנושא:

<http://aic.ucdavis.edu/publications/eggs/executivesummaryeggs.pdf>
החוק במישיגן: <http://www.legislature.mi.gov/documents/2009-2010/publicact/pdf/2009-PA-0117.pdf>
אוהיו: איסור על הקמת כלובי סוללה חדשים החל מספטמבר 2011 – הודעה באתר משרד החקלאות, עמ' 4:
<http://www.agri.ohio.gov/LivestockCareStandards/docs/OLCS%20Poultry%20-%20Final.pdf>
נוסח ההסכם לקידום משותפת לאיסור על כלובי-סוללה בארה"ב כולה באתר איגוד הביצים האמריקני:

http://www.unitedegg.org/homeNews/UEP_Press_Release_7-7-11.pdf
⁵⁶ החלטת ממשלה מספר 1855 מיום 24.06.2007: http://www.moag.gov.il/NR/rdonlyres/48E32A27-47CA-416E-A5E8-9DD5938EEE35/0/PMO_Archive_Decisions.pdf

⁵⁷ החברה להגנת הטבע, דו"ח האיומים על השטחים הפתוחים לשנת 2011:

<http://www.teva.org.il/?CategoryID=1040&ArticleID=5953>

⁵⁸ דו"ח מבקר המדינה לשנת 2010, כרך 60 ב'.

⁵⁹ עו"ד יוסי וולפסון, "ישראל יוצאת מהכלוב: הרפורמה בתעשיית הביצים ותנאי הגידול של התרנגולות", פברואר 2009.

לאחר קמפיין ציבורי אינטנסיבי, שכלל חשיפות תקשורתיות של ההתעללות בתרנגולות ופניות מצד רבנים ומובילי דעת קהל, הואיל משרד החקלאות להגיב ולהקים צוות לבדיקת הנושא. הצוות הגיש את מסקנותיו ביולי 2009, לאחר שוועדת ההיגוי של הרפורמה כבר סיימה את עבודתה.⁶⁰ הצוות המליץ להקים במסגרת הרפורמה כלובי סוללה, ולהגדיל מעט את השטח לתרנגולות ל-550 סמ"ר (28x20 ס"מ, שינוי זניח לעומת המצב הקיים). בתגובה לכך, הגישה אנונימוס למשרד החקלאות דו"ח ניתוח ביקורתי של מסקנות הצוות, המצביע על כך שהרכבו נעדר נציגות לארגוני בעלי-חיים, וכן על פגמים מקצועיים בהתנהלותו, ובראשם פער תמוה בין מסקנותיו לבין המחקרים שצירף כנספחים.⁶¹ **בראש ובראשונה, חשף הדו"ח כי לפי הנתונים הכלכליים של הצוות (נספח 6), הקמת "לולי מעוף" (לולים נטולי כלובים בתוך מבנים סגורים) זולה יותר מאשר הקמת הלולים המתוכננים ברפורמה וצורת שטח דומה (נספח 21).**

בלית ברירה, עתרה אנונימוס לבג"ץ.⁶² בעתירה טענה אנונימוס כי יהיה זה בזבוז של כספי ציבור להקים לולים שיסתבר כי אינם עומדים בדרישות החוק, ולכן יש להקפיד את הרפורמה עד שיותקנו תקנות צער בעלי-חיים, אשר יקבעו סטנדרטים מינימליים להחזקת התרנגולות. **בג"ץ קיבל את הטענה והוציא צו ביניים האוסר על הקמת הכלובים.**⁶³

התקנות להחזקת תרנגולות מטילות

צו הביניים אילץ את משרד החקלאות לנסח טיוטת תקנות להחזקת תרנגולות מטילות. אולם בניגוד למגמה במדינות מתקדמות, מתירות התקנות המוצעות כליאת תרנגולות בכלובי-סוללה.⁶⁴ ב-24.6.2010 התקיים בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת דיון בנושא. חברי הכנסת סירבו לאשר את התקנות במתכונתן זו, וההצבעה נדחתה.

ד"ר דגנית בן דב, הממונה על חוק צער בעלי-חיים, אמרה בדיון:⁶⁵ "לדעתי, מבין הממשקים החקלאיים, אחד מהיותר בעייתיים מבחינת רווחת בעלי-חיים זה החזקת מטילות. בתקופה שהיו דיבורים על הלעטת אווזים, יש אנשים ששמעו אותי אומרת שאם היו שואלים אותי מה אני מעדיפה להיות שנתיים מטילה או אווז מפוטם 20 ומשהו יום, הייתי בוחרת להיות אווז מפוטם."

מאז ניסה משרד החקלאות לאשר את התקנות בוועדה שש פעמים נוספות,⁶⁶ בשינויים זניחים: הוסף סעיף המציע להקים ועדה שתבחן את אימוץ התקן האירופי ותגיש את מסקנותיה ביולי 2012, לאחר שהכלובים יוקמו, וכן סעיף המציע להגדיל את השטח לתרנגולות בשנת 2020 – ללא הסבר על אופן השדרוג ודרכי מימונו. במהלך הדיונים, אושרו סעיפים בסוגיות משניות (אוורור הלולים וכד'), אולם הסוגיות המרכזיות טרם הוכרעו: **עד כה סירבו חברי הכנסת לאשר תקנות המתירות הקמת כלובי סוללה וכן סירבו לאשר את הסעיף המתיר את הרעבת התרנגולות.**

⁶⁰ משרד החקלאות, דו"ח הצוות המקצועי לבחינת רווחת המטילות במסגרת תוכנית שדרוג לולי ההטלה, יולי 2009. ראו בפרק על דו"ח זיילר בדו"ח זה את עדותה של ד"ר דגנית בן דב בוועדת זיילר בדבר בחינת הנושא רק לאחר שהושלם תכנון הרפורמה.

⁶¹ עו"ד יוסי וולפסון, "לבחור ברע: העדפת החלופה היקרה, הפוגענית והמסוכנת בהמלצות צוות הבדיקה של משרד החקלאות לבחינת רווחת התרנגולות במסגרת הרפורמה בתעשיית הביצים", אוגוסט 2009.

⁶² בג"ץ 7154/09, עמותת אנונימוס לזכויות בעלי-חיים נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר ואח', 7.9.2009.

⁶³ בג"ץ 7154/09, עמותת אנונימוס לזכויות בעלי-חיים נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר ואח', החלטה מיום 29.11.2009.

⁶⁴ תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) גידול מטילות והחזקתן, טיוטה באתר משרד החקלאות.

⁶⁵ פרוטוקול מספר 216 משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, 24.5.2010.

⁶⁶ הדיונים התקיימו ב-22.7.2010, 20.10.2010, 31.10.2010, 10.11.2010, 16.3.2011.

בדיון שקיימה ועדת החינוך והתרבות של הכנסת ב-22.7.2010, הבהיר ח"כ דב חנין שתקנות המתירות כלובים אינן חוקיות:⁶⁷ "אנחנו מדברים על תקנות על פי חוק צער בעלי-חיים. סעיף 2(א) לחוק צער בעלי-חיים אומר בצורה ברורה ביותר שלא יענה אדם בעל-חיים, לא יתאכזר אליו ולא יתעלל בו בדרך כלשהי. לסעיף הזה אין חריגים, אין הסתייגויות, זוהי הוראה חד-משמעית ברורה של החוק. אני שואל אתכם, תחשבו, אם מישהו היה מחזיק אתכם בכלוב, שאתם לא הייתם יכולים להזדקף בו, לא הייתם רואים בזה התעללות? למה אתם לא חושבים שהחזקה של תרנגולת בכלוב, כשהיא לא מסוגלת לפרוש כנפיים, זאת איננה התעללות? [...] אני חושב שהתקנות האלה הן תקנות בלתי חוקיות. אין לכם סמכות לפי סעיף 19 לחוק לבטל את סעיף 2 לחוק. אתם צריכים להתקין תקנות כדי לבצע ולהשיג את המטרות של החוק הזה, כולל את מה שכתוב בסעיף 2, סעיף איסור ההתעללות ולשם כך נתנו לכם סמכות להתקין תקנות שיקבעו את תנאי החזקה של בעלי-חיים, אבל לא תנאי החזקה של בעלי-חיים שמאפשרים התעללות והתאכזרות לבעלי-חיים. את זה לא נתנו לכם ואת זה לא נתנו גם לנו בכנסת. המחוקק לא אפשר לנו בכנסת לאשר תקנות שמאפשרות התעללות או עינויים של בעלי חיים או התאכזרות לבעלי-חיים, ולכן אין לנו אופציה לאשר את המהלך הבלתי חוקי שאתם מנסים לקדם אותו." לבקשת השופטים, הגישו אנונימוס ומשרד החקלאות עדכונים על התקדמות הליך התקנות. בעדכון לבית-המשפט לאחר הדיון השישי, טענה אנונימוס כי משרד החקלאות לא פעל בתום לב כאשר הגיש שוב ושוב לוועדה את אותן תקנות מבלי להתאימן לסטנדרטים בינלאומיים ולדרישות חברי הכנסת. **באפריל 2011 הוציא בג"ץ צו על תנאי בעתירה, אשר מורה למשרד לנמק "מדוע לא יותקנו ללא דיחוי תקנות בנושא תנאי החזקתן של תרנגולות מטילות, כמתחייב מחוק צער בעלי-חיים."**⁶⁸

עם התחזקות הלחץ מצד בית-המשפט וחברי-הכנסת, הורתה שרת החקלאות להקים צוות משא ומתן בין אנונימוס למשרד החקלאות. בקיץ 2011 קיים הצוות מספר מפגשים, שבהם נותחו הצעות המחיר שהגישו חברות הלולים למשרד החקלאות. הצדדים הסכימו כי עלות ההקמה של לולי מעוף זהה לזו של "כלובים מצוידים" ולעתים אף נמוכה יותר, וכן הוצג מסמך של משרד החקלאות המעריך כי ההפרש בעלויות הייצור מוערך במספר אגורות לביצה. לאחרונה נעשו פניות גם מצד לולנים ללשכת השרה, בבקשה לספק מידע על שיטות הגידול בלולים ללא כלובים עבור הלולנים המעוניינים בכך. בתגובה קיים המשרד יום עיון שהציג שיטות גידול תרנגולות ללא כלובים, ואף הודיע כי בכוונתו לקיים בעתיד קורס הכשרה בנושא.

יחד עם זאת, לא נערך שינוי משמעותי בנוסח התקנות. בדצמבר 2012 הגיש משרד החקלאות תשובה לבג"ץ, הכוללת טיוטת תקנות חדשה, אך השינוי היחיד המוצע בה הוא הקמת לולי כלובים המקצים 750 סמ"ר לתרנגולת (20x35 ס"מ בלבד).⁶⁹ לטענת המשרד בכך התקנות מיישרות קו עם התקן האירופי המינימלי, אלא שלא כך: התקנות אינן מחייבות את התקנת האביזרים (תאי ההטלה, מוטות העמידה וכו') – והרי האביזרים הם העומדים בלב התקן והקנו לו את שמו ("כלובים מאובזרים"). כמו כן התחייב המשרד להעלות במעט את שיעור המענקים לחקלאים שיעברו ללולים ללא כלובים, אולם בפגישות עם נציגי אנונימוס הודו אנשי המשרד שהדבר יעביר אחוזים בודדים בלבד מהתעשייה ללולי מעוף/חצר.

⁶⁷ פרוטוקול מספר 266 משיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, 22.7.2010.

⁶⁸ בג"ץ 7154/09, עמותת אנונימוס לזכויות בעלי-חיים נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר ואח', החלטה מיום 26.4.2011.

⁶⁹ בג"ץ 7154/09, כתב תשובה מטעם המשיבה 1, 13.12.2011.

התקן שמבקש משרד החקלאות לקבע בישראל נמוך אף מהתקן האירופי המינימלי והישן ביותר בתחום. זאת בעוד שכל יתר המדינות שנדרשו לנושא בשנים האחרונות אימצו תקנים מתקדמים יותר. התעקשות זו מתמיהה במיוחד לאור העובדה שהקמת לולי מעוף זולה יותר ודורשת שטח דומה.

סימון ביצים

"ביצי חופש" הוא סימן רשום של העמותה למען חיות משק, המפקחת וולונטרית על הלולים ללא כלובים בישראל.

בינואר 2012 חתמה שרת החקלאות על צו פיקוח מחירי ביצים הכולל הנחיות חדשות בדבר סימון הביצים והפיקוח על לולי המעוף והחופש. לפי הצו, ביצים מלולי מעוף יסומנו באופן זהה לביצים מכלובים ויימכרו באותו המחיר. אנונימוס רואה במהלך זה הטעיה של ציבור הצרכנים ופגיעה משמעותית בחקלאים הבוחרים בלולי מעוף. בנוסף, קובעות ההנחיות תקן לא ריאלי ללולי חצר הקובע שטח של מ"ר לכל 2 תרנגולות (לשם השוואה, התקן האירופי מחייב שטח חצר של מ"ר לכל 9 תרנגולות). לפי ההנחיות החדשות, ביצים מלולי חצר שאינם עומדים בהנחיות הללו יסומנו כביצים מכלובים ויימכרו באותו המחיר.

מצער, שבמקום לתמוך בחקלאים הבוחרים בלולי חצר, ובמקום לקדם לולי מעוף כפשרה מעשית בין לולי החצר לבין לולי הכלובים (במקרים שבהם אין די שטח לחצר), מעדיף משרד החקלאות לנקוט במדיניות המקשה על החקלאים המעוניינים לעבור לשיטות גידול מתקדמות.

אם משרד החקלאות רוצה להגביר את הפיקוח על סימון הביצים, עליו לאמץ את החקיקה האירופית המבחינה בין ארבע קטגוריות: ביצים מלולי כלובים, מלולי מעוף (אסם), מלולי "חופש" ומלולים אורגניים. כמו כן, יש לקבוע תגמול שיתמרץ את החקלאים לבחור בשיטות גידול מתקדמות.

3. חוק צער בעלי-חיים בדו"ח זיילר לבדיקת השירותים הווטרינריים

ב-7.4.2010 התפרסם דו"ח הוועדה לבחינת התנהלות השירותים הווטרינריים בראשות השופט ורדימוס זיילר.⁷⁰ הדו"ח חשף ממצאים קשים לגבי תפקוד השירותים הווטרינריים בתחומים רבים – וביניהם הטיפול בחוק צער בעלי-חיים. הדו"ח קרא לביצוע שינויים מקיפים בהתנהלות השירותים הווטרינריים, האחראים גם על אכיפת חוק צער בעלי-חיים (הממונה על חוק צער בעלי-חיים במשרד החקלאות כפופה למנהל השירותים הווטרינריים).

פרק 18 בדו"ח זיילר (עמ' 152-153) מונה שורה של ליקויים קשים בטיפול בחוק צער בעלי-חיים, ומסכם: "רווחת בעלי החיים ניזוקה והפיקוח הנדרש על פי חוק לשמירה על רווחת בעלי-חיים לא נעשה." הדו"ח רואה בחומרה את הזנחת הטיפול בחוק, לאור העניין ההולך וגובר בציבור במצבם של בעלי-חיים: "נושא צער בעלי-חיים ורווחתם נמצא כיום בקדמת התודעה הציבורית וטוב שכך."

ד"ר דגנית בן דב, הממונה על חוק צער בעלי-חיים, מתוארת בדו"ח כמי שאינה מסוגלת למלא את תפקידה. לדבריה, היא "הרימה ידיים" לנוכח הקשיים וחוסר הגיבוי הנדרש לה מן הממונים עליה במשרד, והיא מעידה על עצמה שהיא ממלאת "בערך 30 אחוז" מתפקידה. חלק מהליקויים במילוי תפקידה של ד"ר בן דב נובעים מהיעדר שיתוף פעולה מצד גורמים אחרים במשרד המעסיק אותה. על ד"ר משה חיימוביץ', מנהל השו"ט, נאמר כי הוא "לא עשה די לדרבון ולמציאת פתרונות שיכלו להביא לתפקוד תקין של הממונה." כמו כן, "לא נעשה שילוב יעיל של גורמים נוספים המצויים בשו"ט, ברשויות המקומיות ובגופים אחרים העוסקים בחקירה ובאכיפה (פיצו"ח, משטרה, 'סיירת ירוקה')."

דוגמה מובהקת לחוסר שיתוף הפעולה של השו"ט עם הממונה, מוזכרת בדו"ח בהתייחס לרפורמה בתעשיית הביצים: **"ד"ר בן דב הלינה כי לממונים עליה אין תכנון לעתיד. כך למשל, את חוות הדעת שלה באשר ללולי המטילות ביקשו רק אחרי שהתחילו ליישם את הרפורמה בלול ההטלה."**

כמו כן, התייחס דו"ח זיילר לאי-התקנת התקנות הנדרשות לביצוע חוק צער בעלי-חיים. בהקשר זה מצטט הדו"ח את גרסת משרד החקלאות, המנסה לגלגל את האחריות אל הארגונים להגנת בעלי-חיים:

"העיכוב בחקיקה נובע, בין היתר, מהקושי הרב הכרוך בעבודה משותפת עם ארגונים שונים הדואגים לרווחת בעלי-חיים. ארגונים אלה מתקשים להגיע לכלל הסכמה והחלטה (ולעתים אף מערימים קשיים) בכל הנוגע לתקנות. מחלוקות על קוצו של יוד מביאות לכך שבמשך שנים ארוכות אין הסדרה ואין פיקוח."

הצגת דרישת הארגונים להתקנת תקנות בעלות השפעה ממשית על מצב בעלי-חיים (מבלי להסתפק בתקנות למראית-עין בלבד) כגורם לעיכוב יישומו של החוק, אינה תואמת את העובדות. בפועל, כפי שמתקף בדו"ח זה, טיטות מתקדמות של מספר קבצי תקנות חשובים ממתניים כבר

⁷⁰ ועדת הבדיקה לבחינת התנהלות השירותים הווטרינריים, דו"ח הוועדה, מרץ 2010.

שנים לאישור משרד החקלאות, שהוא גורם העיכוב היחיד. עם זאת, דו"ח זיילר אינו מסיר את האחריות למחדל מהגורם האמון על אכיפת החוק:

"קשה שלא להתרשם שתרומה נוספת למצב זה נעוצה בתפקוד הלקוי של הממונה לפי החוק, שאיננו שולט במצב אם בשל קוצר הזמן של חלקיות משרה או עומס יתר אם בשל חוסר מוטיבציה וחוסר מנהיגות."

חלק גדול מהטיפול הלקוי בחוק צער בעלי-חיים, תולים מחברי דו"ח זיילר במחסור בכוח אדם: בזמן כתיבת הדו"ח, הייתה ד"ר בן-דב לבדה מופקדת על הטיפול בחוק. בינתיים, זמן קצר לאחר השלמת הדו"ח ולפני פרסום ממצאיו, הודיע משרד החקלאות על העסקת שני עובדים נוספים לטיפול בחוק: לד"ר בן דב צורפה סגנית מקצועית במשרה מלאה, וכן פקידה במשרה מלאה. בנוסף, ביוני 2011 הוחלט להגדיר רשמית את נושא אכיפת חוק צער בעלי חיים ותקנותיו כתפקידים של יחידת הפיצו"ח (פיקוח על הצומח והחיל). חודש לאחר מכן אף הקצתה שרת החקלאות שני פקחים של אגף הפיצו"ח במשרה מלאה לתחום צער בעלי חיים. אלה סימנים מעודדים, אולם ספק אם תוספת כוח-האדם לבדה יכולה להביא לשינוי משמעותי במצב, בהיעדר תקנות שיאפשרו את אכיפת החוק.

כך או כך, התוצאה הסופית, לפי דו"ח זיילר, היא כי:

"תקנות חשובות שאמורות היו לתת תוכן נוסף לחוק מתעכבות שנים ארוכות. בעלי-חיים נמצאים במצוקה אכזרית אם בשעת הובלתם, אם בכלובי הסגר ואם בהקשרים אחרים. אין מען לתלונות ואין מי שמטפל בהן."

4. תגובת משרד החקלאות

מאת דפנה יוריסטה, דוברת משרד החקלאות ופיתוח הכפר

פעילות למען רווחת בעלי חיים במשרד החקלאות

בשנים האחרונות מקבל נושא רווחת בעלי חיים מקום מרכזי במודעות הציבורית. ארגונים וטרינרים בינלאומיים, ובראשם ה-OIE, כוללים את קידום רווחת בעלי החיים ובמיוחד את קידום רווחת חיות המשק, כאחת המטרות המרכזיות וכחלק ממכלול קידום בריאות בעלי החיים בכלל ומשק החי בפרט.

גם בישראל, צער-בעלי-חיים נמצא במקום גבוה בסדר היום הציבורי. הדבר ניכר הן במספר הצעות החקיקה בתחום ומספר הדיונים בו בוועדות הכנסת והן במספר אזכורי הנושא בתקשורת ובפניות הציבור.

הטמעה של כללי צער בעלי חיים במשקי גידול חיות משק, נדרשת גם ע"י מדינות האיחוד האירופי אליהן יש יצוא מוצרי מזון מהחי, כפי שהודגש בביקורות האחרונות. בשנים 2010-2011 הורחבה פעילות ההסברה והאכיפה של חוק צער בעלי חיים במשרד החקלאות.

קידום חקיקה ונהלים:

עבודת החקיקה בנושא ההגנה על בעלי חיים מורכבת ומצריכה הערכות רחבה. התקנת **תקנות איכותיות** היא עבודה מורכבת אשר כרוכה בה אחריות רבה, ולכן היא לוקחת זמן. במסגרת התקנת תקנות, המשרד מתייעץ עם גורמים מקצועיים רבים מהארץ ומהעולם, נעזר בחקיקות קיימות ונדרש להתאמות המתייחסות להיבטים גאוגרפיים, סוציו-אקונומיים, אקלימיים, תפיסות משפטיות-חקיקתיות ועוד.

המשרד מקים צוותים מקצועיים ללימוד כל נושא ומשתדל לכלול בהם גורמים בעלי עניין ממסגרות שונות ובכללן אקדמיה, מגדלים וארגונים למען בעלי חיים. נבחנים ונלמדים הספרות המדעית בנושא, חקיקה בעולם, התנאים הייחודיים למדינת ישראל וההערות וההצעות המתקבלים מהציבור.

כל טיוטת תקנות מופצת להערות ואלה נלמדות ומוטמעות במידת האפשר בנוסח התקנות המוצעות. עבודת החקיקה אינה מסתיימת עם אישור התקנות ובמקביל לאכיפתן נלמד הנושא בפועל, מופקים לקחים, נאספות הערות ומתחיל מהלך להטמעת תיקונים נדרשים.

בשנה האחרונה נמשכה במשרד העבודה על כתיבת תקנות צער בעלי חיים הובלת עופות (שאושרו בדצמבר 2011), החזקת מטילות, המתת אפרוחים והחזקת חזירים. תקנות אלו יותקנו במסגרת קידום רפורמה בענף החזירים, אשר לאחרונה הוקם צוות בינמשרדי לשם קידומה. במסגרת הרפורמה המתוכננת: התאמת המפטמות והחזיריות לשמירה על איכות הסביבה ובטיחות ביולוגית, הרחקת אזורי הגידול מתוך הישובים למניעת מפגעי ריח, הסדרת פתרונות קצה לטיפול בפרש בעלי החיים, קביעת תקנות בנושא רווחת בעלי החיים והתאמת אזורי הגידול לתקנות.

עד היום הותקנו במסגרת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) בין השאר - תקנות הובלת בהמות, תקנות החזקת עגלי חלב, תקנות החזקה שלא צרכים חקלאיים, תקנות קרן למען בעלי חיים, תקנות תערוכות, הצגות ותחרויות של בעלי חיים, תקנות הובלת עופות ועוד.

פירוט התקנות לחוק מופיע באתר האינטרנט של המשרד, בכתובת:

http://www.vetserv.moag.gov.il/Vet/hukim/takanot/takanot_tzaar_baaley_haim/default.htm

טיוטות תקנות בתהליך חקיקה מופיעות באתר האינטרנט של המשרד, בכתובת:

<http://www.vetserv.moag.gov.il/Vet/hukim/tyutot+lehukim+veskemim/tzaar-balei-chaim/default.htm>

חלק נרחב של חוק ותקנות צער בעלי חיים הוסבו בשנת 2010 לעבירות מנהליות, דבר היצר שינוי מהותי בכל תהליך האכיפה של החוק. האכיפה הפכה למהירה, יעילה ומרתיעה יותר.

עד עתה, ניתנו מעל 30 קנסות מנהליים בעבירות על צער בעלי חיים בסכום כולל של מאות אלפי שקלים.

תקנות צער בעלי חיים הובלת עופות אשר אושרו בשנת 2011 יביאו גם הן לשינוי אדיר בניוד העופות במדינת ישראל.

תמיכות בפעולות יזומות לשיפור רווחתם של בעלי חיים:

משרד החקלאות מקצה מדי שנה סכום משתנה בהיקף של כמה מיליוני ש"ח לתמיכה לטובת פעולות יזומות לשיפור רווחתם של בעלי חיים, בהם: עידוד עיקור כלבים, עיקור וסירוס חתולי רחוב, הקמת מרפאות רשותיות, שדרוג כלביות עירוניות, חילוץ ושיקום סוסים וחמורים.

החל משנת 2007 מקצה משרד החקלאות תקציבים ייעודיים לקידום רווחת בעלי חיים, מגמה שהתבססה בשנת 2008 עם תיקון סעיף 14א לחוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) וקביעת תקציב שנתי קבוע בסך 4.5 מיליון שקלים חדשים למימון פעולות לצמצום ההתרבות של בעלי חיים משוטטים.

- בשנת **2009** ניתנה תמיכה ל- 30 רשויות מקומיות לעיקור וסירוס חתולי רחוב.
- בשנת **2010** הוקצו:
 1. סך 1.4 מיליון ₪ למבצע עידוד עיקור כלבים;
 2. סך 1.0 מיליון ₪ לשיפוץ ואבזור מרפאות רשות;
 3. סך 1.5 מיליון ₪ להקמת או שיפוץ כלביות רשות.
- בשנת **2011** הוקצו:
 1. סך 1.5 מיליון ₪ להקמת או שיפוץ כלביות רשות;
 2. סך 3.0 מיליון ₪ לעיקור חתולי רחוב;
- בשנת **2012** מוקצים:
 1. סך 1.0 מיליון ₪ למימון עיקור חתולי רחוב.

2. סך 3.5 מיליון ₪ למבצע עיקור חתולי רחוב.
3. סך 300,000 ₪ לביצוע מחקר בנושא "צמצום התרבות אוכלוסיית חתולי הרחוב תוך שפור רווחתם".

עיקור וסירוס כלבים ביתיים וחתולי רחוב:

בעיית ריבוי היתר שכתוצאה ממנה סובלים ומתים מיליוני בעלי חיים משותפת לכלבים ולחתולים. בישראל, בשונה מכלבים, רוב גורי החתולים נולדים ברחוב ולכן עיקר ההשקעה הוא בתמיכה ברשויות המקומיות במימון עיקור חתולי רחוב. במהלך 2009-2010 עוקרו במימון משרד החקלאות למעלה מ-20,000 חתולי רחוב בכ-30 רשויות מקומיות באזורים שונים של המדינה.

עשרות אלפי כלבים ננטשים בישראל מדי שנה. על פי הנתונים הרשמיים כ-50 אלף, ועל פי אומדן לא רשמי, המדובר ב-100 אלף, רובם מוצאים את מותם.

בשנים 2007-2010 ערך משרד החקלאות מבצע ארצי לעידוד עיקור וסירוס כלבים. המבצע נועד לצמצם את מספר המלטות הגורים ולמנוע סבל רב מעשרות אלפי הכלבים חסרי הבית. העיקור הוא הדרך הנכונה וההומאנית להפסקת מעגל הקסמים הנמשך שנים של מאות אלפי המלטות-ומאות אלפי המתות.

במסגרת המבצע בעלי כלבים עיקרו את כלביהם במחירים מיוחדים, בהנחות גדולות, כל זאת בתמיכת המדינה. במסגרת המבצע עוקרו וסורסו כ-20,000 כלבים בכל רחבי הארץ.

טיפול בתלונות צער בעלי חיים:

קבלת תלונות: מידי יום משרד החקלאות מקבל בממוצע 20 תלונות, אם דרך כתובת המייל, טלפון, פקס ותלונות המועברות מרשויות אחרות.

כל תלונה נבדקת וכשנמצא בסיס לתלונה, נבחנות דרכי פעולה שונות, לרבות הגשת כתבי אישום או הטלת קנסות מינהליים.

ביקורות ואכיפה: ביקורות במסגרות מגוונות בהן מוחזקים בעלי חיים מתקיימות כחלק מפעילות המשרד לאכיפת חוק צער בעלי חיים, בשיתוף גורמים בתוך המשרד ומחוצה לו, בהם מחלקת צער בעלי חיים בשירותים הווטרינריים, יחידת הפיצו"ח, הלשכות הווטרינריות האזוריות, רופאים וטרינרים רשותיים, משטרת ישראל, המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים.

יחידת הפיצו"ח מונה כ-80 מפקחים ומפקחות הפזורים בכל הארץ, המוסמכים לחקור חשד לעבירות צער בעלי חיים ולהחרים בעלי חיים במידת הצורך. יחידת הפיצו"ח, בשיתוף הרופאים הווטרינריים של השירותים הווטרינריים במשרד החקלאות, מקיימת ביקורות בעת אירועי בעלי חיים, חוקרת בשטח חשדות למקרי צער בעלי חיים המדווחים למשרד, מחרימה בעלי חיים שחוו התעללות על ידי בעליהם ועוד.

יחידות המשרד נסמכות על מס' מקורות לפעילות בנושא צער בעלי חיים: תלונות אזרחים למוקד יחידת הפיצו"ח, פניות ומכתבים של אזרחים, פעולות יזומות על סמך מידע של גורמי פנים במשרד,

אכיפה יזומה וביקורת יזומה במשקים חקלאיים ובמסגרות שונות להחזקת בעלי חיים, כמו חנויות ופינות חי.

במהלך הפעילויות ניתן לראות סוגי עבירות מגוונים: אחזקת או הובלת בעלי חיים בניגוד לתקנות, תערוכות בעלי חיים, ניתוחים קוסמטיים לבעלי חיים, שימוש בתכשירים, תרופות ותרכיבים אסורים לבעלי חיים, התעללות בבעלי חיים, הזנחה של בעלי חיים ובעלי חיים משוטטים.

במהלך שנת 2011, טופלו כ- 200 אירועים בנושאי צער בעלי חיים על ידי יחידת הפיצו"ח. בשנים 2008 – 2010 טופלו סך הכל 204 אירועים בתחום צער בעלי חיים. מחלקת צער בעלי חיים ביצעה בשנת 2010 כ- 120 ביקורות יזומות בכלביות, מופעים ותערוכות של בעלי חיים ועשרות ביקורות בעקבות תלונות.

הלשכה המשפטית מקיימת אכיפה נרחבת בתחום צער בעלי חיים וכן, מקדמת התקנת תקנות לחוק צער בעלי חיים. במסגרת פעולות האכיפה, בין השנים 2008 - 2010 נפתחו 53 תיקי חקירה בעבירות צער בעלי חיים. ואילו בשנת 2011 נפתחו 65 תיקים חדשים בעבירות צער בעלי חיים! כרגע מתנהלים 106 תיקים משפטיים פעילים (תיקים לכתבי אישום, תיקים לקנסות מנהליים ותיקים אשר נמצאים בהשלמות חקירה).

על פי הנחייה פנימית של מחלקת התביעות במשרד החקלאות ופיתוח הכפר, הטיפול בתיקי צער בעלי חיים הינו בעדיפות ראשונה על פני שאר התיקים המטופלים במחלקה.

העבירות העיקריות בגינן מוגשים כתבי האישום – סעיף 2 לחוק צער בעלי חיים - איסור התעללות:

סעיף 2(א) - לא יענה אדם בעל חיים, לא יתאכזר אליו ולא יתעלל בו בדרך כלשהי.

סעיף 2(ד) - לא יבצע אדם בבעל חיים חיתוך ברקמה חיה למטרות נוי.

עבירות נוספות:

- תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תערוכות, הצגות ותחרויות של בעלי חיים), תשס"א-2001:

לא יארגן אדם מופע ולא יקיימו אלא אם כן ניתן לו היתר בכתב מאת הממונה ובהתאם לתנאיו.

לא יציג אדם בעל חיים במופע ולא ישתפו בו אלא אם כן ניתן למופע היתר ובהתאם לתנאיו.

- תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הובלת בהמות), תשס"ו-2006:

לא יטעין אדם בהמה בכלי רכב לצורך הובלתה – אם היא חולה או פצועה... ולמעט אם פציעתה או מחלקתה קלה ואינה משפיעה על רווחתה בעת ההובלה; אם היא המליטה במהלך 48 השעות שלפני ההובלה, למעט לצורך טיפול רפואי;

חילוץ ושיקום חיות מחמד, סוסים וחמורים:

משרד החקלאות, במגרת האכיפה, מקיים כאמור מבצעים יזומים לחילוץ והצלה של בעלי חיים שנפלו קורבן להתעללות. לאחר חילוץ בעל החיים הוא מועבר לשיקום וטיפול רפואי במתקן מוגן במימון מלא של המשרד. לאחר שיקום מועבר בעל החיים למשפחה מאמצת.

תוכנית ההצלה לסוסים וחמורים שנפלו קורבן להתעללות החלה את פעילותה לפני חמש שנים, בשנת 2007. כ- 500 סוסים וכ- 200 חמורים חולצו עד כה מהתעללות ושוקמו במתקנים מוגנים, במימון מלא של משרד החקלאות בהיקף של מעל מיליון ₪. מרבית הסוסים הועברו למשפחות מאמצות אשר ביכולתן להעניק בית חם וטיפול כנדרש. החמורים שחולצו מהתעללות שולבו במתחמי בריכות דגים והם נהנים מביתם החדש בטבע.

תוכנית ההצלה של כלבים וחתולים החלה פעילותה בשנת 2010 ומאז חולצו ושוקמו 36 כלבים ו- 23 חתולים, בהם כלבים שיועדו לקרבות כלבים וחתולים שהוחזקו בבית גידול בתת-תנאים.

המשרד קורא לאזרחים לפנות למשרד עם כל חשד לעבירה על חוק צער בעלי חיים. פניות בנושא ניתן להעביר אל מחלקת צער בעלי חיים בשירותים הווטרינרים במשרד החקלאות, באמצעות: דוא"ל ל- welfare@moag.gov.il או לפקס: 03-9681661. את הפניות מומלץ להעביר בתוספת תיעוד.

פרטים באתר האינטרנט של המשרד:

http://www.vetserv.moag.gov.il/Vet/Yechidot/TzaarBaleyChaim/divuah_haznaha_italulut_baaley_haim/default.htm

פעולות הדרכה והסברה:

משרד החקלאות מקיים קשר רציף עם גורמים שונים בנושא רווחת בעלי חיים, לרבות עמותות למען בעלי חיים. בנוסף, המשרד משתתף בדיונים ומקיים קשר רציף עם גופים רלוונטיים, כדוגמת: משרדי ממשלה אחרים, משטרה, ועדות הכנסת ועוד.

המשרד בונה מערכי הכשרה לגורמים שונים הלוקחים חלק ביישום חוק צער בעלי חיים במסגרות השונות, ומקיים ימי עיון, הרצאות וכנסים רבים בנושא.

באתר האינטרנט של המשרד מתפרסם מידע רב לציבור אודות פעילות לרווחת בעלי חיים, לרבות דרכי התקשרות למשרד לדיווח על חשד לעבירה על חוק צער בעלי חיים. בנוסף, יוצאות הודעות לעיתונות על פועלו של המשרד בתחום על מנת להעלות את מודעות הציבור לנושא ולחשיבותו.

הדרכת חקלאים:

לצד הדרכה והסברה עבור הציבור הרחב, פועל המשרד גם בקרב החקלאים בענפים השונים, לשם יישום היבטים שונים הקשורים ברווחת בעלי החיים במשקים החקלאיים.

בחודש ינואר התקיים יום עיון לחקלאי ענף הלול, בנושא: "גידול נטול כלובים של מטילות ביצי מאכל". במסגרת יום העיון השתתפו כ- 70 חקלאים, והוצגו בפניהם הנושאים החשובים והעיקריים בתחום רווחת העופות. במסגרת ההדרכה, שאורגנה כאמור על ידי משרד החקלאות, אף לקחו חלק עמותות צער בעלי חיים שהציגו את משנתן. המשרד מקיים ימי עיון וקורסים נוספים בתחום רווחת בעלי החיים בענפי החקלאות השונים.

מחקר:

קרן המדען הראשי במשרד החקלאות מציעה מדי שנה מימון למחקרים העוסקים ברווחת בעלי חיים. בנוסף מבוצעים מחקרים, בדיקות ועבודות באופן שוטף על ידי מדריכי שה"מ (שירות ההדרכה והמקצוע) במשרד החקלאות, שמטרתם שיפור רווחת חיות המשק, בענפי החקלאות השונים.

לשם הדגמה, בענף הלול בוצעו בשנה האחרונה מספר עבודות שמטרתן למנוע את פעולת ההנשרה בעופות. חוקרי ומדריכי שה"מ בדקו וחיפשו דרכים חלופיות להנשרה והיום שיטות אלו מקודמות על ידי המדריכים בקרב החקלאים. עוד בתחום העופות, מדריכי שה"מ מקיימים בימים אלו מחקרי שטח שמטרתם להביא לצמצום קיטום המקורות למינימום ההכרחי, ועוד ועוד.

5. מסקנות והמלצות

18 שנים חלפו מאז נחקק חוק צער בעלי-חיים, ו-10 שנים מאז התחייב משרד החקלאות לבג"ץ לקדם את התקנות בהקדם. הסקירה שלעיל מגלה כי המאמץ העיקרי שמשקיע משרד החקלאות בתחום אינו באכיפת החוק אלא בהתחמקות שיטתית מחובתו לאכוף את החוק ולהגן על בעלי-חיים בישראל מפני התעללות, התאכזרות ועינוי. **על אף שחלפו 18 שנים מאז חקיקת החוק, רובם המכריע של בעלי-חיים בארץ עדיין לא זוכים להגנתו, ולתקנות שיגדירו מותר ואסור בהחזקת בעלי-חיים, בטיפול בהם, בהמתתם, בהטלת מומים בגופם, ועוד.**

נקודות האור המעטות בדו"ח זה מעידות כי כאשר משרד החקלאות מעוניין בכך, יש בכוחו לפעול להגנת בעלי-חיים. מצער כי פעולות אלו ננקטות רק תחת לחצים כבדים מצד הציבור והתקשורת, או הכנסת ובית-המשפט.

בטיטות התקנות שניסח המשרד לאורך השנים ניכרת תופעה מדאיגה: ניסיונות חוזרים ונשנים להשתמש בחוק צער בעלי-חיים דווקא על מנת להכשיר את ההתעללות בחוק, במקום לתור להפסקתה או למזעורה. מסיבה זו סירבו חברי הכנסת, 7 פעמים בשנתיים האחרונות, לאשר תקנות שהציע משרד החקלאות בניסיון לעגן כליאת תרנגולות מטילות בכלובי רשת קטנטנים. מסיבה זו גם פסל בג"ץ לפני מספר שנים את התקנות להלעטת אווזים בכפייה.

יתר על כן, מסתבר כי גם כאשר גובשו תקנות על-ידי ועדות שמינה משרד החקלאות, נמנע המשרד מלקדם את התקנות כמתבקש בחוק, ונקט בסחבת שנמשכת עד היום. התקנות למניעת סבל בהמתת בעלי-חיים אף עברו את אישור הכנסת לפי 9 שנים, ומחכות מאז רק לחתימת שר החקלאות.

ראש וראשון לגורמים למצב עגום זה, של התחמקות המשרד הממונה על אכיפת החוק מהתקנת תקנות לביצועו ומאכיפתו, הוא נטייתו המובנית של משרד החקלאות לייצג חקלאים ותעשיינים חקלאיים. כך, הגוף שאמור להגן על בעלי-חיים הוא בעל האינטרס המובהק ביותר לנצל למטרות מסחריות ללא מגבלות ופיקוח. שיחות עם גורמים במשרד החקלאות העלו לאורך העשור האחרון שוב ושוב את השפעתם המכרעת של בעלי מדגרות, משחטות, רפתות ולולים תעשייתיים על עצירת תקנות שעלולות להגביל את התעללותם בבעלי-חיים או לפקח עליה.

- **לפיכך, ההמלצה המרכזית המתבקשת מקריאת דו"ח זה, היא העברת הסמכויות לאכיפת חוק צער בעלי-חיים, ובכלל זה להתקנת תקנות לביצועו בכל מקום שבו מוחזקים בעלי-חיים, למשרד ממשלתי אחר, שאינו מצוי בניגוד עניינים מובהק עם יישום החוק.** מבחינה זו, כל משרד ממשלתי מתאים יותר ממשרד החקלאות לטיפול בחוק.

ייתכן שהמשרד המתאים ביותר לטיפול בחוק הוא המשרד להגנת הסביבה, המורגל בפיקוח על גופים מסחריים הפוגעים בטבע הלא-אנושי בשל אינטרסים צרים וקצרי-טווח. השר להגנת

הסביבה, גלעד ארדן, אף הצהיר על רצונו שסמכויות חוק צער בעלי-חיים יועברו למשרדו, תוך הטחת ביקורת נוקבת במחדלי אכיפת החוק של משרד החקלאות במשך השנים.⁷¹

המלצה מרכזית זו אין בה כדי לפטור את משרד החקלאות מאחריותו לביצוע חוק צער בעלי-חיים כל זמן שהוא מסור בידיו. על משרד החקלאות לקיים את חובתו להתקנת תקנות לביצוע החוק, שהובהרו בהתחייבותו לבג"ץ בעניין לפני 12 שנים, ולחדול מהתחמקויות ומעיכובים הגוזרים סבל קשה על בעלי-חיים ומבזים את שלטון החוק.

במישור המיידני, ישנם מספר צעדים ראשוניים שעל משרד החקלאות לבצע:

- **השלמת התקנת התקנות שגובשו כבר לפני שנים רבות במשרד אך מעוכבות בלחץ בעלי עניין**, ובהן התקנות להמתת בעלי-חיים, תקנות להחזקת חזירים, תקנות להטלת מום ותקנות הובלה.

- **התאמת תקנות חוק צער בעלי-חיים להחזקת תרנגולות בתעשיית הביצים לסטנדרטים המקובלים במדינות מתקדמות**. לא יעלה על הדעת שישראל תתקין תקנות שיעצבו את פני הלולים בישראל לעשרות שנים (במסגרת הרפורמה המתוכננת בענף הביצים) בתקן נמוך יותר במידה ניכרת מהתקן המינימלי שאליו התחייב לאחרונה איגוד יצרני הביצים בארה"ב (ללא כל מימון ציבורי, בשעה שבישראל צפוי הציבור לממן כמחצית מעלות הרפורמה – כ-350 מיליון ₪ כבר אושרו עד כה). התעקשות על ניסיון להנציח סטנדרט אכזרי שנאסר בעשרות מדינות בעולם, ובניית מתקני התעללות בכספי ציבור – סופה שתיכשל ותוריד עמה לטימיון השקעות רבות – ציבוריות ופרטיות.

לצורך טיפול אמיתי בבעיה אנו ממליצים על צעד נוסף, שלדעתנו עשוי אף לשנות את דינמיקת המאבק בין משרד החקלאות והארגונים להגנת בעלי-חיים ולרתום את המאמצים המושקעים בו לשיתוף פעולה הדדי מפרה:

- **הקמת ועדת דיאלוג מתמדת לעניין יישום חוק צער בעלי-חיים** בין משרד החקלאות לבין הארגונים להגנת בעלי-חיים בישראל, שתיפגש מדי כמה חודשים. בוועדה יהיו חברים נציגי ארגונים להגנת בעלי-חיים לצד הממונה על חוק צער בעלי-חיים, נציגי שר/ת החקלאות ו/או גורמים נוספים במשרד החקלאות. הוועדה תדון בין היתר בגורמים לעיכוב תקנות תקועות, בסדרי עדיפויות בגיבוש תקנות נוספות לביצוע החוק, ובהסכמות בנוגע לנתונים. נקודה אחרונה חשובה זו היא בעלת חשיבות מכרעת. רבות מאי-ההסכמות בין משרד החקלאות לארגונים נובעות מפערים ניכרים בנתונים בכל הנוגע להגנה המשפטית הניתנת לבעלי-חיים במדינות שונות או לעלויות ביצוע של שינויים חקלאיים. ועדה משותפת תוכל לרכז ולהשוות מקורות ידע שונים, ולהגיע להסכמות לפחות בנוגע לנתונים עובדתיים אובייקטיביים – דבר שעשוי לצמצם רבות מהמחלוקות המתגלעות בפועל בנוגע להגנת בעלי-חיים בישראל. גם אם לוועדה לא יהיו כל סמכויות, עצם יצירת הדיאלוג עשויה לקדם הבנות, הסכמות ורעיונות שיאפשרו פריצת דרך והקלה בסבלם של מיליוני בעלי-חיים.

⁷¹ שלומית צור, "גלעד ארדן: העבירו לסמכותי את אכיפת חוק צער בעלי חיים", "דה מארקר", 22.04.2011.

אנונימוס

שמחה לזכויות כסוי-גייס

ת.ד. 6315, תל-אביב 61062

טל' 03-6204878 | פקס 03-6204717

אתר אנונימוס: www.anonymous.org.il